

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

« Η προσέγγιση Ρωσίας-Κίνας. Ο ρόλος των ηγεσιών»
« The Russia-China rapprochement. The roles of leaders »

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Ευάγγελος Ι. Παπακωνσταντίνου

Αθήνα, 2022

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν.1599/1986, δηλώνω ότι:

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

Τριμελής Επιτροπή

Γεώργιος Ευαγγελόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Κωνσταντίνος Κολλιόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Κωνσταντίνος Τσιμώνης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ευάγγελος Παπακωνσταντίνου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract	7
Μέρος Α : Διόπτρα Ενόρασης	8
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Είναι αναγκαία η διεύρυνση της σχετικής βιβλιογραφίας.....	13
Κεφάλαιο 2: Η ανάπτυξη και διεύρυνση της σχέσης Κίνας-Ρωσίας	16
Διακηρύξεις και Γεγονότα	18
Κεφάλαιο 3: Η σχέση Ρωσίας και Κίνας έχει βαρύνουσα σημασία	21
Κεφάλαιο 4: Μια κονστρουκτιβιστική ανάλυση της σχέσης Ρωσίας - Κίνας.....	24
Μια δυναμική εικόνα συνεργασίας.....	27
Μέρος Β: Οι κρίσιμες μεταβλητές	31
Κεφάλαιο 5: Καθοριστικοί παράγοντες πίσω από την απόφαση προσέγγισης Ρωσίας και Κίνας.....	31
Δομή του συστήματος	31
Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές Ρωσίας και Κίνας	33
Στρατηγική της Ρωσίας απέναντι στη Κίνα	34
Στρατηγική της Κίνας απέναντι στη Ρωσία	37
Ανθρώπινος Παράγοντας & Προσωπικοί δεσμοί ηγετών.....	39
Κεφάλαιο 6: Παραγωγοί αποφάσεων στην προσέγγιση Ρωσίας και Κίνας	42
Τα άτομα ως δρώντες στις σχέσεις Ρωσίας-Κίνας	42
Η περίπτωση της ηγεσίας στη Ρωσία	44
Η περίπτωση της ηγεσίας της Κίνας	48
Σύγκριση των συντελεστών των αποφάσεων.....	53
Η θεωρητική ενσωμάτωση της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής με τις θεωρίες διεθνών σχέσεων.....	54
Μέρος Γ: Επίλογος	59
Πηγές – Βιβλιογραφία.....	63

Περίληψη

Η εξωτερική πολιτική προσλαμβάνεται συνήθως ως τι κάνει ένα κράτος σε άλλα κράτη ή μαζί με άλλα κράτη, αλληλεπίδραση που συνεπάγεται ένα μείγμα σύγκρουσης ή συνεργασίας. Υπάρχουν διάφορες ανταγωνιστικές απόψεις για το εάν μια κυβέρνηση μπορεί να έχει την ευχέρεια να προβεί σε μια σειρά διακριτών ενεργειών και ανάπτυξης στρατηγικής.

Η παρούσα εργασία θα εξετάσει το θεωρητικό πλαίσιο των διεθνών σχέσεων έχοντας ως επίκεντρο τη δράση στην εξωτερική πολιτική. Το περιεχόμενο της εξωτερικής πολιτικής αλλάζει διαρκώς και για αυτόν τον λόγο οι μελέτες περιπτώσεων είναι τόσο σημαντικές. Η παρούσα εργασία θα εξετάσει τις περιπτώσεις της Ρωσίας και της Κίνας ως δύο μη φιλελεύθερων κρατών θέτοντας ως χρονικό όριο της ανάλυσης την εποχή μετά το 2012.

Η εργασία θα προσδιορίσει το εύρος της ανάλυσης, θα παρουσιάσει τις ανταγωνιστικές θεωρητικές προσεγγίσεις και θα καταλήξει σε συμπεράσματα. Βασική θέση της είναι ότι η εξωτερική πολιτική έχει κρίσιμη σημασία για την κατανόηση των διεθνών σχέσεων και θα επιδιώξει να καλύψει ένα γνωστικό κενό που υπάρχει στις αναλύσεις των διεθνών σχέσεων με αναφορά στη δράση ή αλλιώς στις ανθρώπινες πολιτικές επιλογές.

Λέξεις-κλειδιά: Ρωσία, Κίνα, Προσέγγιση, Εξωτερική Πολιτική, Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής

Abstract

Foreign policy is usually conceived of as what a state does to other states or with other states, an interaction that involves a mixture of conflict or cooperation. There are competing views on whether a government can have the discretion to undertake a range of discrete actions and develop strategy.

This paper will examine the theoretical framework of international relations with a focus on action (agency) in foreign policy. The content of foreign policy is constantly changing and this is why case studies are so important. This paper will examine the cases of Russia and China as two illiberal states, setting as the time limit of the analysis the era after 2012.

The paper will define the scope of the analysis, present competing theoretical approaches and draw conclusions. Its basic position is that foreign policy is of critical importance to the understanding of international relations and it will seek to fill a knowledge gap that exists in analyses of international relations with reference to action or otherwise to human political choices.

Keywords: Russia, China, Rapprochement, Foreign Policy, Foreign Policy Analysis

Μέρος Α : Διόπτρα Ενόρασης

Εισαγωγή

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022 αποτελεί καταλυτικό γεγονός στην εξέλιξη των διεθνών σχέσεων. Για πρώτη φορά μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο διεξάγεται πόλεμος, έστω και υπό τη μορφή «ειδικής επιχείρησης» στην Ευρωπαϊκή ήπειρο και σε κρίσιμη γεωστρατηγικά περιοχή. Η δράση της Ρωσίας φαίνεται να ολοκληρώνει μια σειρά επιθετικών ενεργειών εναντίον της Ουκρανίας που η αφετηρία τους ανατρέχει στο 2014 με τη κατάληψη της Κριμαίας. Η κατάληψη της Κριμαίας μετά την εισβολή στη Γεωργία το 2008 καταδεικνύει ότι η Ρωσία του Πούτιν επιδιώκει να προσβάλει και να ανατρέψει την ισορροπία σε μια περιοχή που οι δυτικές δυνάμεις θεωρούσαν δεδομένη και χωρίς άλλες συνοριακές αλλαγές. Η αντίδραση της Δύσης με την επιβολή κυρώσεων επιχείρησε να περιορίσει τη δράση του Πούτιν και οδήγησε στην αύξηση της απομόνωσης του στη διεθνή σκηνή.

Ο Πούτιν επιχείρησε να διαρρήξει αυτή την απομόνωση. Η πρώτη του επιδίωξη ήταν να προωθήσει διάφορες συνέργειες με την Κίνα. Ήδη είχε επισκεφτεί τον Ιούλιο του 2000 το Πεκίνο και είχε διαμορφωθεί το πλαίσιο για την υπογραφή της Συνθήκης για τη Φιλία και τη Συνεργασία Καλής Γειτονίας το 2001 με την ευκαιρία του ταξιδιού του Ζιανγκ στη Μόσχα. Η συνθήκη αυτή έλυσε συνοριακά ζητήματα και έθεσε ευρείς τομείς συνεργασίας στην οικονομία, το εμπόριο και την αντιτρομοκρατική συνεργασία. Η ανανέωση της συμφωνίας το 2021 αποτέλεσε κομβικό γεγονός για τις σχέσεις των δύο χωρών. Το κοινό ανακοινωθέν αναφερόταν σε στρατιωτικά και οικονομικά θέματα στη πρωτοβουλία, «Μια Ζώνη Ένας Δρόμος», και περιέλαβε ειδική αναφορά σε σειρά ανθρωπιστικών θεμάτων από τη πολιτιστική συνεργασία, την αθλητική, την υγειονομική έως τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Στα στρατιωτικά θέματα συμπεριλαμβάνουν κοινές αεροπορικές περιπολίες και κοινές ναυτικές ασκήσεις.¹

Η πολιτική επίδειξη στη συνέχεια περιέλαβε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας και τη πραγματοποίηση διμερών συνόδων κορυφής. Οι διάφορες πράξεις της συνέργειας βασίζονται στην κοινή αντίληψη των ελίτ και των ηγεσιών των δύο χωρών για τη γεωπολιτική κατάσταση στο κόσμο, για τους εγκυμονούντες κινδύνους από τις διεθνείς εξελίξεις και αντιμετωπίζουν με κοινή πεποίθηση τη

¹ Κοινή δήλωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας για την εικοστή επέτειο της Συνθήκης καλής γειτονίας και φιλικής συνεργασίας μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, Ιούνιος 2021, Επίσημη ιστοσελίδα προέδρου της Ρωσίας <http://en.kremlin.ru/catalog/countries/CN/events/65940>

δημιουργία ενός πολυπολικού κόσμου. Η Ρωσία και η Κίνα θέλουν να εγκαθιδρύσουν μια νέα διεθνή τάξη που θα τις τοποθετεί σε ισότιμη βάση με τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Η συναντίληψη αυτή με συγκεκριμένο στόχο εντείνεται όλο και περισσότερο, όσο οι δυτικές ενέργειες θεωρούνται ως επιθετικές από τη Ρωσία και τη Κίνα σχετικά με το Ιράκ, τη Συρία και τη θάλασσα της Νότιας Κίνας.

Ως μεγάλες χώρες θεωρούν ότι θα υπερασπιστούν καλύτερα τα συμφέροντα ασφάλειας και σταθερότητας καθώς και τις οικονομικές τους επιδιώξεις σε έναν κόσμο που δεν στηρίζεται σε έναν μοναδικό ηγέτη αλλά σε πολλούς. Έτσι, δεν θα υπάρχει δυνατότητα να επιβάλλονται μονομερείς όροι σε βάρος των συμφερόντων τους. Η Ρωσία και η Κίνα θέλουν να διαμορφώσουν ένα διεθνές σύστημα που βασίζεται στην αρχή της κρατικής κυριαρχίας, με το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ να αποτελεί την ανώτατη αρχή σε αυτή τη περίπτωση. Το δικαίωμα βέτο τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας εξισορροπεί την επιρροή της Δύσης σε μια εποχή που, από άλλες απόψεις, η Ρωσία και η Κίνα απέχουν πολύ από τη δυνατότητα να αντισταθμίσουν το βάρος μια ενωμένης Δύσης.

Η θεώρηση της κυριαρχίας των κρατών στις διεθνείς σχέσεις κατά την άποψη τους δεν εξουσιοδοτεί το κυρίαρχο κέντρο εξουσίας να επιβάλλει τη βούληση του σε άλλες χώρες. Η Ρωσία και η Κίνα των οποίων η εσωτερική πολιτική δομή διαφέρει από των Δυτικών Κρατών προσεγγίζουν με μεγάλη επιφύλαξη τις έννοιες που ενδέχεται να αμφισβητήσουν την κυριαρχία τους ή να δικαιολογήσουν ανθρωπιστικές παρεμβάσεις.

Η Ρωσία και η Κίνα μοιράζονται επίσης οικονομικά συμφέροντα. Επιδιώκουν και οι δύο χώρες τη μεταρρύθμιση του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Επιδιώκουν την ενίσχυση των μη-δυτικών κρατών στην Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο την επέκταση της χρήσης των διεθνών νομισμάτων στο διεθνές εμπόριο. Επίσης αλληλεξαρτώνται ως εμπορικοί και οικονομικοί εταίροι. Από το 2010 η Κίνα είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας και προμηθεύει την αγορά με καταναλωτικά αγαθά, μηχανήματα και εξοπλισμό. Η Κίνα συγκαταλέγεται μεταξύ των κορυφαίων επενδυτών στη Ρωσική οικονομία. Η Ρωσία, από τη πλευρά της, της προμηθεύει ενεργειακούς πόρους τους οποίους η Κίνα δεν μπορεί να αποκτήσει σε επαρκείς ποσότητες και σε αποδεκτές τιμές και με διαφοροποιημένο τρόπο. Παράλληλα η ολοένα μεγαλύτερη συνεργασία τους στις παραμεθόριες περιοχές διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της Σιβηρίας, της Ρωσικής Άπω Ανατολής και της Βορειοανατολικής Κίνας. Συνεργάζονται στο πλαίσιο του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης με στόχο την οικονομική ανάπτυξη αυτής της

περιοχής, την υποστήριξη της πολιτικής σταθερότητας και τη διατήρηση κοσμικών καθεστώτων. Διακηρύσσουν την αντίθεσή τους σε αυτονομιστικές τάσεις στις περιοχές επιρροής τους.

Οι συνέργειες αυτές διευρύνθηκαν και ενδυναμώθηκαν όσο περισσότερο πύκνωναν οι προσωπικές επαφές των επικεφαλής ηγετών, Πούτιν και Σι. Η κατεύθυνση των διμερών σχέσεων φαίνεται να αντανακλά τους προσωπικούς δεσμούς μεταξύ των δύο. Το 2019 ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αναπτύξουν μια «ολοκληρωμένη, στρατηγική συνεργασία συντονισμού για μια νέα εποχή», επιβεβαιώνοντας έναν υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης και γενικής συνεργασίας σε όλα τα θέματα.

Η προσωπική συμβολή των δύο ηγετών στις εξελίξεις είναι σημαντική και δείχνει πώς οι αποφάσεις – λόγω και της φύσης των καθεστώτων – επηρεάζουν τα γεγονότα. Το 2012 η Κίνα ήταν η πρώτη χώρα που επισκέφτηκε ο Πούτιν μετά την ανάληψη της τρίτης θητείας του τον Μάιο του ίδιου χρόνου. Το 2013 ο Σι ανταπέδωσε την επίσκεψη και χαρακτήρισε τη σχέση Ρωσίας και Κίνας ως μια από τις πιο σημαντικές διμερείς σχέσεις παγκοσμίως και την καλύτερη από τις σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων. Στον απολογισμό των συνεργειών τους μέχρι τότε τόνισαν ότι και οι δυο χώρες απελευθερώθηκαν από τα στερεότυπα του Ψυχρού Πολέμου, δημιούργησαν μια νέου είδους σχέση μεταξύ τους στην δεκαετία του 1990 και προχώρησαν στη σταδιακή διαμόρφωση μιας νέας στρατηγικής εταιρικής σχέσης κατά τη πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα. Ο κινέζος ηγέτης παρέστη στη τελετή έναρξης των χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων στο Σότσι το 2014 και ήταν η πρώτη φορά που κινέζος ηγέτης παρευρέθηκε σε μια παρόμοια εκδήλωση στο εξωτερικό.² Το 2017, ο Πούτιν έλαβε μέρος στο Φόρουμ για την πρωτοβουλία, «Μια Ζώνη, Ένας Δρόμος», και εξέφρασε την υποστήριξη της Ρωσίας σε αυτή τη κίνηση.³

Ο Πούτιν αναφέρεται στον Σι ως «αγαπημένο μου φίλο» και «καλό μου φίλο» για πολλά χρόνια. Αντίστοιχα ο κινέζος ηγέτης Σι έχει δηλώσει ότι ο Πούτιν είναι «ο καλύτερος και ο πιο επιστήθιος φίλος μου, εκτιμώ τη βαθιά μας φιλία».⁴

² Winterbottom V., Xi Jinping in Sochi: Just how close are Russia-China ties? Lowy Institute – The Interpreter, 5 February 2014, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/xi-jinping-sochi-just-how-close-are-russia-china-ties>,

³CNN, China's new world order: Xi, Putin and others meet for Belt and Road Forum, <https://edition.cnn.com/2017/05/13/asia/china-belt-and-road-forum-xi-putin-erdogan/index.html>, 14 May 2017

⁴ BBC, China's Xi praises 'best friend' Putin during Russia visit, <https://www.bbc.com/news/world-europe-48537663>, 6 June 2019

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω, η ενίσχυση των Ρωσο-Κινεζικών σχέσεων έχει διαμορφώσει μια νέα κατάσταση στο πεδίο των διεθνών εξελίξεων ιδιαίτερα λόγω της επιδίωξης των δύο χωρών να προωθήσουν ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα διεθνών σχέσεων, διαμορφώνοντας μια νέα γεωμετρία στις διεθνείς εξελίξεις.

Η παρούσα εργασία προσδίδει πτυχές από την Ανάλυση της Εξωτερικής Πολιτικής (ΑΕΠ) που υποστηρίζει ότι η πηγή όλης της διεθνούς πολιτικής και κάθε αλλαγή σε αυτή είναι ότι υφίστανται δομές (υλικές και ιδεατικές) εντός των οποίων δρουν οι άνθρωποι τόσο μεμονωμένα, όσο και ομαδικά. Και ότι τις δομές αυτές ενίοτε τις «υπερβαίνουν», προκαλώντας φαινόμενα αλλαγής. Συγκεκριμένοι άνθρωποι χρησιμοποιούν τη δυνατότητα δράσης τους και ενεργούν μεμονωμένα ή ομαδικά. Δεν είναι αλήθεια ότι η κρατοκεντρική θεωρία των διεθνών σχέσεων και κάποιες από τις πτυχές της θεωρίας ΑΕΠ που είναι προσανατολισμένες στους ανθρώπους και στις αποφάσεις τους δεν δύναται να γεφυρωθούν. Η πιο σημαντική συμβολή της ΑΕΠ στη θεωρία ΔΣ είναι να προσδιορίσει το σημείο της θεωρητικής τομής μεταξύ των σημαντικότερων καθοριστικών παραγόντων της κρατικής συμπεριφοράς: τους υλικούς και ιδεατικούς παράγοντες. Το σημείο τομής δεν είναι το κράτος αλλά οι άνθρωποι που λαμβάνουν αποφάσεις.⁵

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να εισφέρει στη διερεύνηση των πτυχών αυτών της συνέργειας, επιχειρώντας να απαντήσει σε ένα κεντρικό ερώτημα. *Σε ποιο βαθμό η προσέγγιση της Ρωσίας και Κίνας οφείλεται στον ανθρώπινο παράγοντα και τις δράσεις των δρώντων;* Η έμφαση δίνεται στη χρονική περίοδο 2012 έως 2021, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η τρέχουσα σύγκρουση στην Ουκρανία που ξεκίνησε τον Φεβρουάριο 2022. Αυτό ενδέχεται να δίνει το πλεονέκτημα της *ύστερης γνώσης* (hindsight) στον ερευνητή.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η κριτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που εξετάστηκε για τις σχέσεις των δύο χωρών και χρησιμεύει ως ο *φακός ανάγνωσης* της εργασίας. Στη συνέχεια, τα κεφάλαια 2 και 3 προσδίδουν μια πρώτη περιγραφή της σχέσης των δύο χωρών και τους λόγους για τους οποίους θεωρείται σημαντική η εμφάνιση των σχέσεων των δύο χωρών. Το κεφάλαιο 4 καταδεικνύει την διαφοροποίηση των απόψεων και των αντιλήψεων που υπάρχουν για την σχέση των κρατών. Το κεφάλαιο 5 αναλύει κάποιους από τους καθοριστικούς παράγοντες που οδηγούν τη σύσφιξη των σχέσεων των δύο χωρών, χωρίς να εξετάζει όλο τον αριθμό

⁵ Hudson V.M., Day B.J., Foreign Policy Analysis 3rd Edition, (2020), Rowman & Littlefield

των πιθανών λόγων. Το κεφάλαιο 6 εμβαθύνει στον *ανθρώπινο παράγοντα* ως έναν από τους κύριους επεξηγηματικούς συντελεστές πίσω από την όλο και πιο περίπλοκη συνεργασία της Ρωσίας και της Κίνας.

Κεφάλαιο 1: Είναι αναγκαία η διεύρυνση της σχετικής βιβλιογραφίας

Παρά την αυξανόμενη πολυπλοκότητα της σινο-ρωσικής σχέσης και του πολύπλευρου χαρακτήρα της, η ακαδημαϊκή βιβλιογραφία εξακολουθεί να κυριαρχείται από μελέτες ενσωματωμένες στον κλάδο των Διεθνών Σχέσεων κατά τους Bossuyt & Kaczmarek. Επιπλέον, οι μελέτες αυτές χαρακτηρίζονται από ένα περιορισμένο σύνολο ερωτήσεων εμπνευσμένων από το ρεαλισμό που αφορούν κυρίως τον χαρακτήρα της σχέσης και τα αίτια της ενισχυμένης συνεργασίας.⁶ Πράγματι, έχει δοθεί σημαντική επιστημονική προσοχή στη φύση, την ένταση και την ανθεκτικότητα της σχέσης. Αυτό έχει γίνει με μια σειρά από ρεαλιστικές έννοιες που χρησιμοποιούνται για να εξεταστούν αυτά τα ερωτήματα, δηλαδή έννοιες όπως η συμμαχία, ευθυγράμμιση και στρατηγική εταιρική σχέση. Αυτή η κατηγορία σκέψης έχει επίσης απασχοληθεί με το ερώτημα των παραγόντων που οδηγούν στην προσέγγιση. Από αυτή την άποψη, τεράστιο ενδιαφέρον έχει εκδηλωθεί για τον ρόλο της αντίθεσης στην υλική πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ και τη δυτική φιλελεύθερη ηγεμονία ως βασικού μοχλού, υποστηρίζοντας τη στενότερη συνεργασία μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου. Ταυτόχρονα, αρκετοί μελετητές προσπάθησαν είτε να αμφισβητήσουν είτε να συμπληρώσουν αυτή τη συγκεκριμένη εξήγηση με άλλους παράγοντες που συνδέονται με οικονομικά συμφέροντα, διαπροσωπικές σχέσεις και/ή ασυμμετρία ισχύος.⁷

Οι εξηγήσεις τείνουν να βασίζονται σε ρεαλιστικές υποθέσεις και να επικαλύπτονται με ρεαλιστικούς όρους (π.χ. εξισορρόπηση, bandwagoning, αντιστάθμιση κινδύνου, υλικές, στρατιωτικές και οικονομικές δυνατότητες), ακόμα κι αν δεν ακολουθούν συγκεκριμένες ρεαλιστικές θεωρίες. Πιο πρόσφατα, οι μελετητές άρχισαν να αντλούν εκτενέστερα στοιχεία και νέα εργαλεία από το θεωρητικό ρεπερτόριο των Διεθνών Σχέσεων, προσεγγίζοντας τον κονστρουκτιβισμό, τη σχέση εγχώριου-εξωτερικού και εξηγήσεις που βασίζονται στην Αγγλική Σχολή, προκειμένου να προσδιοριστούν και να κατανοηθούν πληρέστερα τα αίτια και οι επιπτώσεις του πιο κοντινού δεσμού μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου.⁸

Ως αποτέλεσμα, το μεγαλύτερο μέρος της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αποτυγχάνει να συλλάβει την πολυπλοκότητα και πολύπλευρη φύση της σινο-ρωσικής

⁶ Bossuyt F., & Kaczmarek M., *Russia and China between cooperation and competition at the regional and global level. Introduction*, (2021), *Eurasian Geography and Economics*

⁷ Ομοίως

⁸ Ομοίως

σχέσης. Τείνουν να υπερεκτιμώνται ορισμένες πτυχές της σινο-ρωσικής σχέσης, όπως ο βαθμός ευθυγράμμισης μεταξύ των δύο κρατών, παραμελώντας ή υποτιμώντας τη σημασία αρκετών άλλων σημείων, συμπεριλαμβανομένης της δράσης της ηγεσίας. Η παρούσα εργασία δίνει έμφαση στο παρόν κεφάλαιο διότι είναι η απαρχή της αρχιτεκτονικής της επιχειρηματολογίας. Διότι τα γεγονότα και η ανάλυση (τα κεφάλαια που παρατίθενται) είναι σημαντικό να ιδωθούν μέσα από τη σκοπιά της έλλειψης της βιβλιογραφίας.

Ένα από τα σημαντικά πλεονεκτήματα που παρέχει η ΑΕΠ είναι η δυνατότητα ενσωμάτωσης μιας περισσότερο επιδραστικής έννοιας της δράσης στη θεωρία ΔΣ. Οι μελετητές των ΔΣ έχουν δυσκολευτεί με τη προβληματική «δρων-δομή» εδώ και αρκετό καιρό. Αν και δεν υπάρχει ένα γενικά καταληκτικό και κοινώς αποδεκτό αποτέλεσμα, καθώς πρόκειται για ένα διαχρονικό φιλοσοφικό και κοινωνιολογικό αίνιγμα, αυτό που γίνεται αποδεκτό είναι ότι η θεωρία ΔΣ, με έμφαση στα κράτη, τους θεσμούς και τη δομή του συστήματος, παρέχει επί του παρόντος πολύ περισσότερες πληροφορίες για τη δομή από ό,τι για τη δράση. Αυτό είναι ένα σοβαρό θεωρητικό μειονέκτημα επειδή δεν υπάρχει μια ισχυρή έννοια του «δρώντος» στις ΔΣ, που σημαίνει ότι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση όταν γίνεται προσπάθεια να εξηγηθεί ή να προβληθεί μια σημαντική αλλαγή και μια αξιοσημείωτη ανθρώπινη δημιουργικότητα.

Στην ΑΕΠ, γίνεται λόγος για την έννοια της «δυνατότητας της υποκατάστασης της εξωτερικής πολιτικής». Δηλαδή για κάθε πιθανό συνδυασμό των υλικών και δομικών συνθηκών, θα εξακολουθήσει να υπάρχει μεταβλητότητα στη προκύπτουσα εξωτερική πολιτική. Η προσανατολισμένη στους δρώντες θεωρία ΑΕΠ είναι σημαντική για την εξήγηση αυτής της μεταβλητότητας. Η εργασία της ΑΕΠ ενδυναμώνει τους μελετητές των ΔΣ σε αυτό το θέμα. Ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα είναι ότι προχωράει πέρα από την περιγραφή ή την υπόθεση των φυσικών νόμων -όπως γενικεύσεις της κρατικής συμπεριφοράς - σε μια πληρέστερη και πιο ικανοποιητική εξήγηση για τη συμπεριφορά του κράτους που απαιτεί *απολογισμό των συνεισφορών των ανθρώπινων όντων*. Και στην περίπτωση ακόμα των «γενικεύσεων» της κρατικής συμπεριφοράς, δεν μπορούμε να μιλήσουμε περί «φυσικών νόμων». Στην καλύτερη περίπτωση, μπορεί να γίνει λόγος για «νομοειδείς γενικεύσεις». Και πάλι, όπως τέθηκε πριν από δεκαετίες από ορισμένους από τους ιδρυτές της ΑΕΠ:

*Πιστεύουμε ότι τα φαινόμενα που μελετώνται στον τομέα της διεθνούς πολιτικής μπορεί να ερμηνευθούν και να συσχετιστούν μέσω της προσέγγισης της λήψης αποφάσεων. Θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρα κατανοητό ότι αυτό δεν σημαίνει ότι **όλη η***

χρήσιμη εργασία στον τομέα πρέπει ή μπορεί να γίνει εντός του πλαισίου λήψης αποφάσεων. . . . Ωστόσο, και ο προκριματικός παράγοντας είναι κρίσιμος, αν κάποιος επιθυμεί να διερευνήσει τις αιτίες των γεγονότων, των συνθηκών και των προτύπων αλληλεπίδρασης που βασίζονται στη δράση του κράτους, τότε η ανάλυση λήψης αποφάσεων είναι σίγουρα απαραίτητη. Θα φτάναμε στο σημείο να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι οι ερωτήσεις γύρω από τα αίτια [«γιατί»] δεν μπορεί να απαντηθούν χωρίς την ανάλυση της λήψης αποφάσεων.⁹

Η κοινωνική επιστήμη δεν μοιάζει με τις φυσικές επιστήμες ως προς ότι αυτό που αναλύεται είναι η δράση.¹⁰

⁹ Snyder C., Bruck H.W., Sapin B., Foreign Policy Decision-Making: An approach to the Study of International Politics, (1962), New York: The Free Press

¹⁰ Hudson V.M., Day B.J., Foreign Policy Analysis 3rd Edition, (2020), Rowman & Littlefield

Κεφάλαιο 2: Η ανάπτυξη και διεύρυνση της σχέσης Κίνας-Ρωσίας

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (ΛΔΚ ή Κίνα) και η Ρωσική Ομοσπονδία (Ρωσία) διατηρούν μια στρατηγική και πολύπλευρη σχέση με εκτεταμένες στρατιωτικές, διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις. Αν και η σύγχρονη σχέση Κίνας-Ρωσίας χρονολογείται από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, οι δύο χώρες μοιράζονται επίσης μια μακρά, ταραχώδη ιστορία που περιλαμβάνει περιόδους ασφάλειας και διπλωματικής συνεργασίας, διακυμάνσεις στην ιδεολογική ευθυγράμμιση, διπλωματικές κρίσεις και ένα συνοριακό πόλεμο στη δεκαετία του 1960.¹¹

Φαίνεται ότι υπάρχει μια συναίνεση μεταξύ των ειδικών ότι η Ρωσία και η Κίνα είναι ενωμένες στον στρατηγικό τους στόχο να ανατρέψουν τη σημερινή διεθνή τάξη, την οποία αντιλαμβάνονται ότι κυριαρχείται από τη Δύση και καθοδηγείται από τις ΗΠΑ, σε ένα πολυπολικό κόσμο με ζώνες συμφερόντων που συνδέονται με τις μεγαλύτερες δυνάμεις. Στηρίζουν σαφώς ο ένας τον άλλον ενώ συμπορεύονται εναντίον της Δύσης συντονίζοντας όλο και περισσότερο το έργο τους, μεταξύ άλλων μέσω στρατιωτικών ασκήσεων (οι οποίες είναι καίριας σημασίας για την ανάπτυξη εμπιστοσύνης, την αύξηση της στρατιωτικής διαλειτουργικότητας και την αποστολή στρατηγικών μηνυμάτων). Ενώ είναι ομοϊδεάτες και όμοιοι από πολλές απόψεις, είναι επίσης συμπληρωματικοί στα σχέδια των στρατιωτικών και στρατηγικών στάσεων τους. Η Κίνα εστιάζει στη θαλάσσια διάσταση με μακροπρόθεσμη και στρατηγική προοπτική και φιλοδοξεί να γίνει η κορυφαία δύναμη στον κόσμο το 2049 (100ή επέτειος από την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας). Η Ρωσία είναι μια ηπειρωτική χερσαία δύναμη και μία από τις δύο πυρηνικές υπερδυνάμεις. Ενεργεί ευκαιριακά και αναλαμβάνει κινδύνους εάν υπάρχει κάποια υποσχόμενη ευκαιρία που συμβάλλει στο να αποκαταστήσει λίγο από το χαμένο αυτοκρατορικό της μεγαλείο.¹²

Με βάση τη Σινο-Σοβιετική Συμφωνία Συνόρων του 1991, η Συνθήκη Καλής Γειτονίας και Φιλικής Συνεργασίας του 2001, μεταξύ άλλων, έλυσε τα συνοριακά ζητήματα του Πεκίνου και της Μόσχας και έθεσε ευρείς τομείς συνεργασίας που κυμαίνονται από την οικονομία και το εμπόριο έως την αντιτρομοκρατία. Η ανανέωση της συνθήκης το 2021 αντανakλά τη συνολική θετική τροχιά των σχέσεων.¹³

¹¹ Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, *Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals?* (2022), Springer

¹² Ομοίως

Η κατεύθυνση της διμερούς σχέσης φαίνεται να αντανακλά τους προσωπικούς δεσμούς μεταξύ του Κινέζου Προέδρου Σι Ζινπινγκ και του Ρώσου Προέδρου Βλαντίμιρ Πούτιν, οι οποίοι και οι δύο προβάλλουν την εικόνα μιας στενής σχέσης. Από το 2013, ο Χι και ο Putin έχουν συναντηθεί πολλές φορές και έχουν δημιουργήσει μηχανισμούς τακτικού διαλόγου σε χαμηλότερα επίπεδα. Το 2019, οι ηγέτες της ΛΔΚ και της Ρωσίας ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να αναπτύξουν μια «Ολοκληρωμένη Στρατηγική Συνεργασία Συντονισμού για μια Νέα Εποχή», διαβεβαιώνοντας ότι υπάρχει «υψηλός βαθμός πολιτικής εμπιστοσύνης» και «γενικής συνεργασίας για όλα τα θέματα».¹⁴

Η στρατιωτική συνεργασία μεταξύ της ΛΔΚ και της Ρωσίας είναι σημαντική, καθώς περιλαμβάνει ανταλλαγές και κοινές ασκήσεις, καθώς και ανταλλαγή πληροφοριών και κοινή ανάπτυξη οπλικών συστημάτων. Τον Νοέμβριο του 2021, οι δύο πλευρές υπέγραψαν έναν Οδικό Χάρτη Στρατιωτικής Συνεργασίας για την περίοδο 2021-2025 για να καθοδηγήσει τη συνεργασία σε αυτόν τον τομέα. Η ΛΔΚ και η Ρωσία είναι ιδρυτικά μέλη του Οργανισμού Συνεργασίας Σαγκάης (ΟΣΣ) με έδρα την Ευρασία, μια διακυβερνητική ομάδα που επικεντρώνεται κυρίως σε θέματα ασφάλειας.¹⁵

Η ΛΔΚ και η Ρωσία απολαμβάνουν επίσης ισχυρούς εμπορικούς και οικονομικούς δεσμούς και είναι εταίροι στις προσπάθειές τους να «αποδολαριοποιήσουν» την παγκόσμια οικονομία, την οποία θεωρούν ότι ανήκει στις Ηνωμένες Πολιτείες. Και οι δύο κυβερνήσεις εκφράζουν την αντίθεσή τους στη χρήση μονομερών κυρώσεων ως εργαλείων πολιτικής.¹⁶

Η ΛΔΚ και η Ρωσία συχνά συνεργάζονται και συντονίζονται σε πολυμερή περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Εθνών, του ΟΣΣ, της άτυπης ομάδας της Βραζιλίας, Ρωσίας, Ινδίας, Κίνας και Νότιας Αφρικής (BRICS), και της Ομάδας των G20. Η ΛΔΚ και η Ρωσία προσπάθησαν επίσης να εναρμονίσουν τα συμφέροντα των αλληλεπικαλυπτόμενων πρωτοβουλιών, όπως η Πρωτοβουλία Belt and Road (BRI) και η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (EEU).

¹⁴ US Congressional Research Service, China-Russia Relations, In Focus US Congressional Research Service, (2022), <https://crsreports.congress.gov>

¹⁵ US Congressional Research Service, China-Russia Relations, In Focus US Congressional Research Service, (2022), <https://crsreports.congress.gov>

¹⁶ US Congressional Research Service China-Russia Relations, In Focus US Congressional Research Service, (2022), <https://crsreports.congress.gov>

Διακηρύξεις και Γεγονότα

Ποια είναι όμως τα γεγονότα που έχουν καταδείξει μια προσέγγιση της Ρωσίας με τη Κίνα; Το διάγραμμα 1 παρουσιάζει μερικά από τα ορόσημα. Τα γεγονότα και οι συμφωνίες είναι πιο πυκνά από τη χρηματοοικονομική κρίση του 2011 και ειδικότερα από την άνοδο του Σι στην εξουσία το 2012. Το 2011 συμφώνησαν σε μια ολοκληρωμένη στρατηγική συμφωνία συντονισμού. Ένα πρόσθετο ορόσημο ήταν το 2012. Η Κίνα ήταν η πρώτη χώρα που επισκέφθηκε ο Πούτιν μετά την ορκωμοσία για την τρίτη του προεδρική θητεία τον Μάιο του 2012. Ο Σι ανταπέδωσε την επίσκεψη το 2013. Το 2013 ο πρόεδρος Σι χαρακτήρισε τη σχέση Κίνας-Ρωσίας ως μια από τις πιο σημαντικές διμερείς σχέσεις παγκοσμίως και τη καλύτερη από τις σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων.

Ωστόσο, παρά την αυξανόμενη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας μεταξύ των δύο δυνάμεων, η σινο-ρωσική εταιρική σχέση εξακολουθεί να κυριαρχείται από αμοιβαία οικονομικά συμφέροντα, ιδίως αφού η Μόσχα άρχισε να πασχίζει με τις δυτικές κυρώσεις μετά το 2014.

Η ενέργεια, και συγκεκριμένα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, κυριαρχούν σε μεγάλο μέρος της διμερούς οικονομικής σχέσης. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Χου Ζιντάο, η Κίνα εξέφρασε μεγάλο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου μέσω της ρωσικής ενδοχώρας. Υπό τον Σι, αυτές οι ιδέες άρχισαν να παίρνουν μια πιο συγκεκριμένη μορφή. Κατά τη σύνοδο κορυφής Πούτιν-Σι τον Μάρτιο του 2013, υπήρξαν συμφωνίες που επέτρεψαν στην Κίνα να αγοράσει σημαντικές ποσότητες πετρελαίου από τη Ρωσική κρατική εταιρεία Rosneft, καθώς και τη συμφωνία για την από κοινού ανάπτυξη αγωγού φυσικού αερίου προς την Κίνα. Επιπλέον, η Rosneft συμφώνησε να συνεργαστεί με την China National Petroleum Corporation (CNPC) να εξερευνήσει από κοινού τα ύδατα βόρεια της Ρωσίας ακτή για ορυκτά καύσιμα. Τον Μάιο του 2014, μια ακόμη πιο φιλόδοξη τριακονταετής Σινο-Ρωσική συμφωνία φυσικού αερίου αξίας 400 δισεκατομμυρίων δολαρίων ολοκληρώθηκε διασφαλίζοντας τη συνεργασία μεταξύ CNPC και της ρωσικής ενεργειακής εταιρεία Gazprom. Η Κίνα συμφώνησε επίσης να αναλάβει την ασφάλιση της ανάπτυξης έργου υγροποιημένου φυσικού αερίου στην περιοχή Yamal της Σιβηρίας τον Νοέμβριο 2014.¹⁷ Το 2017 ο πρόεδρος Πούτιν έλαβε μέρος στο

¹⁷ Lanteigne M., *Chinese Foreign Policy-An Introduction*, (2020), 4th Edition, Routledge

φόρουμ για την πρωτοβουλία Μια Ζώνη Ένας Δρόμος (One Belt One Road) και εξέφρασε την υποστήριξη της Ρωσίας σε αυτή την κίνηση.

Τον Μάιο 2019 ολοκληρώθηκε η πρώτη Κινεζορωσική οδική γέφυρα στα σύνορα των δύο χωρών. Ο Κινέζος πρόεδρος Σι επισκέφτηκε τη Μόσχα τον Ιούνιο 2019 για τον εορτασμό των 70 ετών από την έναρξη των διμερών σχέσεων των δύο χωρών και για να συναντηθεί με τον Ρώσο πρόεδρο Βλαντιμίρ Πούτιν. Οι δύο ηγέτες ανακοίνωσαν την αναβάθμιση της σχέσης σε μια «συνολική στρατηγική συνεργασία συντονισμού για μια νέα εποχή».¹⁸ Επίσης τον Δεκέμβριο 2019 τέθηκε σε λειτουργία ο πρώτος αγωγός φυσικού αερίου μεταξύ των δύο χωρών «Δύναμη της Σιβηρίας».¹⁹

Εκτός από τον αγωγό της Σιβηρίας αρκετές σημαντικές συμφωνίες και γεγονότα σηματοδοτούν μια πιθανή νέα δυναμική στη σχέση Ρωσίας-Κίνας, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού αερίου: Κινεζικά και ρωσικά στρατεύματα συμμετέχουν σε κοινές ασκήσεις. Το εμπόριο Ρωσίας-Κίνας έφτασε σε επίπεδο ρεκόρ, ξεπερνώντας τα 100 δισ. δολάρια. Οι εισαγωγές υδροποιημένου φυσικού αερίου LNG της Κίνας από τη Ρωσία υπερδιπλασιάστηκαν το 2019. Η Novatek, ο μεγαλύτερος ανεξάρτητος παραγωγός φυσικού αερίου της Ρωσίας, και η Sinopec, μία από τις μεγαλύτερες κρατικές εταιρίες ενέργειας της Κίνας, υπέγραψαν κοινοπραξία για επενδύσεις σε έργα φυσικού αερίου. Η κινεζική Huawei Technologies Co. έκλεισε συμφωνία για την ανάπτυξη δικτύου 5G στη Ρωσία.

Κατά τη διάρκεια του 2020 οι δύο χώρες συνεργάστηκαν για την καταπολέμηση της πανδημίας του COVID-19 με ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων. Επίσης το 2021 ήταν πυκνό για τις σχέσεις Ρωσίας και Κίνας. Δύο σημαντικά γεγονότα ήταν η εκκίνηση κατασκευής εργοστασίων πυρηνικής ενέργειας αλλά και η υπογραφή συμφώνου κατανόησης για τη κοινή κατασκευή ενός διεθνούς ερευνητικού σταθμού στη Σελήνη.

Τα γεγονότα φανερώνουν μια υποδόρια τάση που χτίζεται τουλάχιστον από το 2001. Υπάρχει μια συμφωνία πολλών ακαδημαϊκών και ειδικών ότι το έτος 2014, όταν η Ρωσία κατέλαβε και παράνομα προσάρτησε τη Κριμαία, σηματοδότησε μια στιγμή

¹⁸Επίσημη Ιστοσελίδα Υπουργείου Εξωτερικών Κίνας, Xi Jinping and President Vladimir Putin of Russia Attend a Gathering Marking the 70th Anniversary of the Establishment of the China-Russia Diplomatic Relations and Watch an Artistic Performance https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/2019zt/xjpcfelsgjjlt/201906/t20190611_710421.html, 6 Ιουνίου 2019

¹⁹Aizhu C., Russia, China agree 30-year gas deal via new pipeline, to settle in euros <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/exclusive-russia-china-agree-30-year-gas-deal-using-new-pipeline-source-2022-02-04/>, 4 Φεβρουαρίου 2022

που φαίνεται να έθεσε το πλαίσιο για πολύ στενότερη ρωσική συνεργασία με την Κίνα. Αρκετοί επισημαίνουν επίσης, ωστόσο ότι το 2014 δεν ήταν η αφετηρία αυτής της εξέλιξης. Η εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008, η οποία συνέπεσε με μια συνοριακή συμφωνία με τη Κίνα, φαίνεται ότι είχε ήδη θέσει τη Ρωσία και την Κίνα σε αυτό το μονοπάτι. Οι εντάσεις μεταξύ Δύσης και Ρωσίας επιτάχυναν αυτήν την τάση.²⁰

Η ανανέωση της Συμφωνίας Καλής Γειτονίας και Φιλικής Συνεργασίας ανάμεσα στην Ρωσική Ομοσπονδία και τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας αποτελεί ένα κομβικό γεγονός για τις σχέσεις των δύο χωρών. Η συμφωνία αποτελεί το νομικό πλαίσιο που θα απαριθμεί μια πολύ εκτενή λίστα θεμάτων. Η συμφωνία ανανεώθηκε τον Ιούλιο 2021 με ακόλουθη κοινή δήλωση των δύο κρατών. Το κείμενο, πέρα από τη δήλωση πρόθεσης συνέχισης της δυναμικής ανάπτυξης της ολοκληρωμένης συνεργασίας και στρατηγικής αλληλεπίδρασης στην νέα εποχή περιλαμβάνει αναφορές σε πολλούς τομείς. Δεν υπάρχουν πλέον συνοριακές διαφορές μεταξύ των δύο χωρών και οι σχέσεις τους θα χρησιμοποιούν τη διπλωματία των ηγετών τους. Σε αυτή συμπεριλαμβάνονται αμοιβαίες επισκέψεις και συναντήσεις στο περιθώριο διεθνών φόρουμ και άλλων επαφών μεταξύ αρχηγών κρατών.

Γίνεται αναφορά σε στρατιωτικά και οικονομικά θέματα αλλά και στην πρωτοβουλία One Belt One Road. Το κοινό ανακοινωθέν περιλαμβάνει επίσης και ειδική αναφορά σε σειρά ανθρωπιστικών θεμάτων από τη πολιτιστική συνεργασία έως την αθλητική και την υγειονομική αλλά και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Εκτός από την ενίσχυση των πολιτικών δεσμών, η Ρωσία και η Κίνα επεκτείνουν επίσης τη στρατιωτική συνεργασία και τη συνεργασία τους στον τομέα της ασφάλειας για να συμπεριλάβουν κοινές αεροπορικές περιπολίες και κοινούς ναυτικές ασκήσεις στη Μεσόγειο.²¹ Τον Μάιο του 2015 το κινεζικό και το ρωσικό ναυτικό πραγματοποίησαν κοινή άσκηση, την πρώτη του είδους της, στη Μεσόγειο ενώ τον Σεπτέμβριο του 2018 περισσότεροι από 3.000 στρατιώτες του Λαϊκού Απελευθερωτικού Στρατού (PLA) συμμετείχαν στις στρατιωτικές ασκήσεις Vostok-2018 στην κεντρική και την ανατολική Ρωσία.

²⁰ Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals? (2022), Springer

²¹ Saradzhyan S., Why Russia's alliance with China is improbable, but not impossible, (2020), Fondation pour la Recherche Strategique

Κεφάλαιο 3: Η σχέση Ρωσίας και Κίνας έχει βαρύνουσα σημασία

Το πρώτο μέρος της πρόκλησης που θέτει η συνεργασία Κίνας-Ρωσίας είναι να αξιολογήσει κάποιος σωστά την κατάσταση, την έκταση και τη φύση αυτής της συνεργασίας. Οι δυτικοί αναλυτές και ακαδημαϊκοί θεωρούν ότι ο πόλεμος πληροφοριών και η καθαρή εξαπάτηση είναι βασικές πτυχές του ρωσικού και Κινεζικού στρατιωτικού δόγματος. Η πιθανότητα είναι ισχυρή ότι και οι δύο χώρες θα μπορούσαν να έχουν συμφέρον είτε να υπερβάλουν είτε να αποκρύπτουν την πραγματική έκταση της συνεργασίας τους και να χρησιμοποιήσουν κάποια σήματα για να χειραγωγήσουν τους δυτικούς φόβους σχετικά με αυτό. Επιπλέον, δεδομένου ότι πρόκειται για μια εξελισσόμενη σχέση, οι εκτιμήσεις του *status quo* δεν μπορεί να παραμένουν σε ισχύ για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά θα πρέπει να αναθεωρούνται και να ενημερώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Με αυτόν τον τρόπο, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η γνωστική προκατάληψη στους ερευνητές με την ενεργή αναζήτηση στοιχείων που μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με τις προσδοκίες.²²

Το επόμενο μέρος της πρόκλησης είναι να αξιολογηθεί με ποιους τρόπους μια ενισχυμένη Σινο-Ρωσική στρατιωτική συνεργασία, είτε βραχύβια και ευκαιριακή είτε επισημοποιημένη και στρατηγική, θα μπορούσε να αποτελέσει στρατιωτική απειλή για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της.

Η φύση της ρωσοκινεζικής συνεργασίας έχει βαρύνουσα σημασία πρωτίστως για τους υπολογισμούς σε σχέση με την ασφάλεια της Ευρώπης και της νοτιοανατολικής Ασίας. Το NATO έχει επίσης άμεσο ενδιαφέρον για την κατανόηση των σχέσεων των δύο χωρών εξαιτίας των επιχειρησιακών του αδυναμιών στην άμυνα. Ίσως αυτό που απειλείται εμμέσως είναι η διεθνής τάξη που βασίζεται στους κανόνες.

Σύμφωνα με τους Αμερικανούς η Κίνα έχει αναδειχθεί ως η μεγαλύτερη απειλή τόσο για τις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και για την παγκόσμια τάξη που έχει δημιουργήσει και συντηρεί. Προκειμένου να υπογραμμιστεί η σοβαρότητα της κατάστασης, τον Ιανουάριο του 2021, κατά τις ακροάσεις επιβεβαίωσής του ενώπιον της Επιτροπής Ενόπλων Υπηρεσιών της Γερουσίας, ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, Λόιντ Όστιν, περιέγραψε την Κίνα ως «επιταχυνόμενη απειλή» για το στρατό των ΗΠΑ.²³

²² Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, *Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals?* (2022), Springer

²³ Ομοίως

Η Ρωσία αποτελεί μια πιο ξεκάθαρη πρόκληση για τις Ηνωμένες Πολιτείες από ό,τι η Κίνα. Βασίζεται κυρίως στον στρατιωτικό τομέα και στην ικανότητα της χώρας να αξιοποιήσει τη θέση της ως κυρίαρχου προμηθευτή ενέργειας στην Ευρώπη. Από την αρχή της προεδρίας Πούτιν, η Ρωσία έχει ολοκληρώσει δύο στρατιωτικούς εκσυγχρονιστικούς κύκλους, επενδύοντας επιλεκτικά σε βασικές τεχνολογίες και εντείνοντας τακτικές ασκήσεις για την αύξηση της συνολικής επιχειρησιακής ετοιμότητας της. Νέες γενιές ρωσικών επανδρωμένων και μη τεθωρακισμένων, επενδύσεις σε συστήματα διοίκησης και ελέγχου, αέρος και ναυτικής ισχύς, ο κυβερνοχώρος και το διάστημα έχουν κλίνει την ισορροπία κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του NATO υπέρ της Ρωσίας. Η κατάληψη της Κριμαίας το 2014 και η επακόλουθη εισβολή του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ, καθώς και οι ρωσικές επιχειρήσεις στη Συρία, έδειξαν την προθυμία του Πούτιν να αξιοποιηθεί η στρατιωτική ισχύς για να αλλάξει η εξίσωση ασφάλειας στην Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή. Αυτή η έμφαση στην πολιτική χρησιμότητα του στρατού παραπέμπει σε μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό, δηλαδή την αποφασιστικότητά του να αξιοποιήσει τον εκσυγχρονισμό του ρωσικού στρατού για να πιέσει την μετασοβιετική κοντινή γεωγραφική σφαίρα και να επαναφέρει την Ρωσία στην ευρωπαϊκή πολιτική αρένα.

Σε γεωστρατηγικούς όρους, ο πυρήνας της τρέχουσας πρόκλησης ασφάλειας που θέτει η Ρωσία και η Κίνα θέτει στις Ηνωμένες Πολιτείες και στις δημοκρατίες του κόσμου βασίζεται στην αύξησή της ευθυγράμμισης τους όσον αφορά τους στρατηγικούς στόχους τους και στην εμβάθυνση της στρατιωτικής τους συνεργασίας. Αυτοί *προσλαμβάνονται* από τη Δύση ως καθοδηγούμενοι από το κοινό τους ενδιαφέρον να διασπάσουν την παγκόσμια στρατιωτική κυριαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών και το υπάρχον σύστημα συμμαχίας στην Ευρώπη και την Ασία.²⁴

Η ρωσο-κινεζική συνεργασία έχει αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία ως αποτέλεσμα δύο παραγόντων: Πρώτον εξαιτίας της δυναμικής οικοδόμησης και κατασκευή αεροδρομίων, λιμανιών από το Πεκίνο, και φάρους σε νησιά στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας, επιδεινώνοντας τη σχέση της με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Δεύτερον, ο ρόλος της Ρωσίας στην ουκρανική σύγκρουση και οι ρωσικές απειλές στα κράτη της Βαλτικής, με αποτέλεσμα να επιδεινώνονται οι ίδιοι οι δεσμοί της με την Ουάσιγκτον.

²⁴ Ομοίως

Έτσι, οι «καταλήψεις νησιών» τον Σεπτέμβριο του 2016²⁵ στις ναυτικές ασκήσεις στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας και στις κοινές ναυτικές ασκήσεις του Ιουλίου 2017 στην Βαλτική Θάλασσα αποσκοπούσαν ξεκάθαρα να στείλουν ένα διπλωματικό μήνυμα στις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους της.²⁶

²⁵ Hart B., Lin B., Funaiole M.P., Lu S., Price H., Kaufman N., Torrijos G., How Deep Are China-Russia Military Ties?, (2022), Center for Strategic and International Studies – China Power Project, <https://chinapower.csis.org/china-russia-military-cooperation-arms-sales-exercises/>

²⁶ Donaldson R.H., Nadkarni V., The Foreign Policy of Russia – Changing Systems, Enduring Interests, (2019), 6th Edition, Routledge

Κεφάλαιο 4: Μια κονστρουκτιβιστική ανάλυση της σχέσης Ρωσίας - Κίνας

Ωστόσο, ένα από τα ερωτήματα είναι κατά πόσο η ρωσοκινεζική συνεργασία/προσέγγιση θα μπορούσε να είναι απλώς ένα περίτεχνο τέχνασμα που θα μπορούσε να είναι προς το συμφέρον της ρωσικής και της κινεζικής ηγεσίας να υποδηλώσει μια σύναψη συμφωνίας προς τις ΗΠΑ και τους συμμάχους ως μορφή «πληροφοριακού πολέμου»; Πώς μπορούν ακόμη και οι αναλυτές να διακρίνουν μεταξύ καθαρά συμβολικών χειρονομιών που έχουν σκοπό να εμπνεύσουν φόβο στην άλλη πλευρά, και πραγματικών ενδείξεων μιας εμβάθυνσης στρατηγικής εμπιστοσύνης από την άλλη το οποίο και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια λειτουργική συμμαχία;

Κατά την επίσκεψη του Πούτιν τον Ιούλιο του 2000, ο Ζιάνγκ προσπάθησε να διατηρήσει μια μικρή ισορροπία στους δεσμούς του Πεκίνου με την Ουάσιγκτον δηλώνοντας ότι οι σινο-ρωσικές σχέσεις «δεν είναι συμμαχία, δεν είναι συγκρουσιακή και δεν στοχεύει σε καμία τρίτη χώρα». Ωστόσο, οι δύο πλευρές σύμφωνα με πληροφορίες συμφώνησαν να προετοιμάσουν μια νέα σχέση συνθήκης—τη Συνθήκη για τη φιλία και τη συνεργασία καλής γειτονίας, που υπογράφηκε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του Ζιάνγκ στη Μόσχα το 2001—για να επισημοποιήσει αυτό που ο Πούτιν ήθελε να αποκαλεί δική τους «στρατηγική εταιρική σχέση», ενώ σεβάστηκε την επιμονή της Κίνας ότι δεν αποτελεί μια «συμμαχία». Ωστόσο, η συνθήκη επέστησε την προσοχή του κόσμου στο πώς οι σχέσεις μεταξύ των πρώην αντιπάλων (και πρώην συμμάχων) είχαν αναπτυχθεί.²⁷

Η ενίσχυση των ρωσο-κινεζικών δεσμών έχει κάνει πολλούς αναλυτές (βλ. Πίνακα 1), όχι μόνο στη Μόσχα και το Πεκίνο, αλλά και στην Ουάσιγκτον, το Παρίσι και άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, να αναρωτηθούν εάν η Μόσχα και το Πεκίνο είναι ήδη σε μια *de facto* στρατιωτική συμμαχία (εναντίον των Η.Π.Α.), ή μπορεί σύντομα να εισέλθουν σε μια που αναμφίβολα θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στη μεταβαλλόμενη παγκόσμια τάξη πραγμάτων.²⁸

Πίνακας 1

Πώς περιγράφουν οι Ρώσοι, Κινέζοι και Δυτικοί ασκούντες την πολιτική και ειδικοί τη Ρωσο-Κινεζική σχέση

Συμμαχία ήδη

Sergei Karaganov (2007), Vasily Kashin (2014)

²⁷ Donaldson R.H., Nadkarni V., *The Foreign Policy of Russia – Changing Systems, Enduring Interests*, (2019), 6th Edition, Routledge

²⁸ Ομοίως

Δεν υπάρχει ακόμη συμμαχία, αλλά πιθανό να δημιουργηθεί	Yevgeny Buzhinsky (2016), Yan Xuetong (2016), Zhang Wenmu (2016)
Δεν είναι συμμαχία	Ρώσο-Κινεζική δήλωση Ιουνίου 2019
Δεν είναι συμμαχία και μη-πιθανό να εξελιχθεί σε συμμαχία	Fiona Hill and Bobo Lo (2013); Bobo Lo (2017), Sergei Ivanov (2014), Fu Ying (2016), Chao Xie (2016), Alexander Lukin (2018), Jim Mattis (2018), Graham Allison (2019), Mikhail Korostikov (2019), Dmitri Trenin (2019)
Μια συνεργασία	Ρώσοι ηγέτες και έγγραφα («περιεκτική/ολοκληρωμένη»), Κινέζοι ηγέτες και έγγραφα («ολοκληρωμένη/περιεκτική στρατηγική»), Trenin («κοντά» το 2018), Λούκιν («στρατηγική» το 2018), Φενγκ και Χουάνγκ («στρατηγική» το 2014)
Μια ευθυγράμμιση/σύγκλιση	Daniel Coats (2019), Graham Allison (2019)
Άλλες περιγραφές ή ορισμοί	Korostikov: Φιλία σε arm's length (2019), Trenin: Συνεννόηση (2018); Richard J. Ellings και Robert Sutter: Άξονας αυταρχιών (2018)
	Προσαρμοσμένο από Simon Saradzhyan, 2020

Από το παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι υπάρχει μια ευρεία ποικιλία απόψεων για τη φύση της σχέσης των δύο χωρών. Η Ρώσο-κινεζική στρατηγική συνεργασία είναι πολύπλευρη και εξελισσόμενη. Ανάλογα με την εκάστοτε θεματική συνεργασίας που μελετάται (π.χ. οικονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά θέματα) αλλά και με τις μεθόδους που υιοθετούνται για τη μελέτη της, προκύπτουν μια σειρά από ποικίλες διαγνώσεις σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση και τις μελλοντικές προοπτικές της. Η σύλληψη μιας τέτοιας πολυπλοκότητας δεν επιτρέπει έτοιμες ερμηνείες. Οποιαδήποτε όμως ερμηνεία της Ρώσο-κινεζικής συνεργασίας προδιαγράφει και συγκεκριμένες επιλογές για τους ασκούντες την οποιαδήποτε «πλανητική» πολιτική.²⁹

²⁹ Saradzhyan S., Why Russia's alliance with China is improbable, but not impossible, (2020), Fondation pour la Recherche Strategique

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν θα ήταν ρεαλιστικό να περιμένουμε δύο χώρες, και πολύ λιγότερο χώρες τόσο μεγάλες και ποικιλόμορφες όσο η Ρωσία και η Κίνα, να φτάσουν σε πλήρως συγκλίνουσες προτεραιότητες, αντιλήψεις και αξιολογήσεις σε όλους τους στρατηγικά σημαντικούς τομείς. Αυτό δεν είναι ρεαλιστικό ακόμη και με πολύ μικρότερες χώρες εντός της ΕΕ ή του ΝΑΤΟ, όπου υπάρχουν μακροχρόνιες εχθρότητες και, μάλιστα, εντάσεις που μπορούν να συνεχίσουν να υπάρχουν, π.χ., μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Επομένως, οι προσδοκίες της Κίνας και της Ρωσίας δεν θα συμφωνούν ποτέ πλήρως σχετικά με τους αντίστοιχους εθνικούς στόχους, προτεραιότητες και αντιλήψεις τους και θα ήταν αφελές να μην αντιμετωπίσουν ποτέ περιπτώσεις τριβής ή συγκρούσεων συμφερόντων.³⁰

Στην Ευρώπη, η μακροχρόνια ιστορική έχθρα μεταξύ γειτονικών χωρών όπως της Γερμανίας και της Γαλλίας ή της Γερμανίας και της Πολωνίας, έχουν ξεπεραστεί έναντι πολύ μεγάλων αντίξοων πιθανοτήτων (με δεδομένες τις θηριωδίες που είχε επιφέρει η Γερμανία σε αυτούς τους γείτονες) μέσω ακριβώς μιας τέτοιας διαδικασίας οικοδόμησης εμπιστοσύνης που κατέστη δυνατή από μια ευθυγράμμιση γεωπολιτικών συμφερόντων και ενισχύθηκε μέσα από επιτυχημένες περιπτώσεις αρχικά περιορισμένης συνεργασίας. Σε αυτό, οι εξωτερικές πιέσεις και ειδικότερα το γεωπολιτικό κλίμα της εποχής ήταν αναμφίβολα κρίσιμος παράγοντας, όπως και στη σημερινή σινο-ρωσική περίπτωση.³¹

Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει ιδιαίτερος λόγος για τον οποίο δεν θα πρέπει να είναι δυνατή η προσέγγιση μεταξύ Ρωσίας και Κίνας παρά τις αμοιβαίες ιστορικές διαφωνίες. Εξαρτάται από το γενικό γεωπολιτικό κλίμα και αυτό που διακυβεύεται και από τις δύο πλευρές, είναι ότι και οι δύο χώρες αναμφισβήτητα βλέπουν η μία την άλλη όλο και περισσότερο ως πλεονέκτημα για την προστασία των εθνικών τους συμφερόντων και την επίτευξη των γεωπολιτικών και καθεστωτικών στόχων επιβίωσης παρά μόνο μέσα από το φακό ενός ανταγωνιστή. Το σημείο εκκίνησης αυτής της εξέλιξης μπορεί να ήταν η εισβολή της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008, η οποία αργότερα ενισχύθηκε από τη Ρωσία και τη προσάρτηση της Κριμαίας ή να ήταν αργότερα με τις εκλογές στη Ρωσία το 2011/2012 και την ανανέωση της θητείας του Xi Jinping το 2012.³²

³⁰ Ομοίως

³¹ ομοίως

³² ομοίως

Μια δυναμική εικόνα συνεργασίας

Απαιτείται μια εναργής και δυναμική αξιολόγηση που εξαρτάται από την ιστορική διαδρομή (το λεγόμενο path dependency). Ακριβώς επειδή υπάρχει πυκνή ανθρώπινη δράση που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την αξιολόγηση της αναπτυσσόμενης συνεργασίας τους, σημαίνει ότι η ολοκλήρωση με επιτυχία δραστηριότητες συνεργασίας σε έναν τομέα μπορεί να οδηγήσουν στην ανακάλυψη περαιτέρω συνεργειών είτε στον ίδιο τομέα είτε σε άλλους. Επιπλέον, ένα ιστορικό γόνιμων συναντήσεων μεταξύ συγκεκριμένων δρώντων μπορεί να προκαλέσει το γεγονός οι συμμετέχοντες να προσαρμόσουν τις αρχικά αρνητικές ή δύσπιστες αντιλήψεις τους για τον καθένα και μπορεί σταδιακά να οδηγηθούν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης στο προσωπικό επίπεδο, και αργότερα σε θεσμικό επίπεδο, γεγονός τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν μια νέα και πιο θετική δυναμική.

Η ιστορική εμπειρία της σχέσης των δύο χωρών έχει μια κληρονομιά από προδοσίες, που οδήγησαν σε έλλειψη αμοιβαίας συγγένειας και συμπάθειας. Υπάρχει η πιθανότητα να εξακολουθούν να υφίστανται υπονομεύοντας την εμπιστοσύνη και εμποδίζοντας την ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των εσωτερικών παραγόντων και στις δύο χώρες ακόμη και σήμερα.³³ Ορισμένοι ακαδημαϊκοί έχουν καταλήξει στη διάγνωση ότι υπάρχει ακόμα πολύ έδαφος για να καλυφθεί πριν η Ρωσία και η Κίνα θεωρηθούν αληθινοί σύμμαχοι και συνεργάτες. Ειδικά στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σημειώνεται εντυπωσιακή έλλειψη συνεργασίας μεταξύ Ρωσίας και Κίνας στις δραστηριότητές τους. Με βάση αυτό, θεωρείται εξαιρετικά απίθανο ότι η Κίνα θα ερχόταν σε βοήθεια της Ρωσίας σε μια κρίση στην Ευρώπη ή η Ρωσία στην Κίνα Ασία. Ωστόσο, αναγνωρίζουν επίσης ότι άλλες γεωγραφικές περιοχές μπορεί να προσφέρουν καλύτερες ενδείξεις της συνολικής συνεργασίας τους από τον συγκεκριμένο τομέα. Σημειώνονται επίσης σημαντικές αποκλίσεις στις προσεγγίσεις και των δύο χωρών σε διάφορα θέματα, ή επισημαίνεται έλλειψη συντονισμού παρά την αντικειμενική ύπαρξη πιθανών συνεργειών. Επισημαίνεται ότι ο Ρώσο-κινεζικός συντονισμός—όπου συμβαίνει— φαίνεται να είναι ad hoc και ευκαιριακός παρά στρατηγικός και καλά μελετημένος.³⁴ Για παράδειγμα στην συνεργασία για τις αναδυόμενες στρατιωτικές τεχνολογίες, στις προσεγγίσεις για την διακυβέρνηση του κυβερνοχώρου αλλά και στη συμπεριφορά των δύο χωρών στους πολυμερείς οργανισμούς. Μια εικόνα του

³³ Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, *Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals?* (2022), Springer

³⁴ Ομοίως

ρωσοκινεζικού συντονισμού φαίνεται να αναδύεται που είναι ατελής και ευκαιριακή παρά καλά σχεδιασμένη ή ενταγμένη σε μια ολοκληρωμένη δομημένη διμερή στρατηγική συνεργασία.³⁵

Η συνεργασία έγκειται σε στρατηγικά σημαντικούς τομείς όπου και οι δύο χώρες διαθέτουν σημαντικά τρωτά σημεία ή/και υπέρτατα στρατηγικά συμφέροντα, όπως η ενεργειακή ασφάλεια και η εξερεύνηση πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η επιθυμία της Ρωσίας να διατηρήσει τον έλεγχο των Ρωσικής Αρκτικής ακτής εναντίον της επιθυμίας της Κίνας για ανάπτυξη της Αρκτικής μέσω του «Δρόμου του Μεταξιού του Πάγου». Άλλοι τομείς περιλαμβάνουν την ισχυρή δέσμευση και των δύο ηγεσιών για την καταστολή της εγχώριας διαφωνίας και την καταπολέμηση των αυτονομιστικών δυνάμεων, το έντονο ενδιαφέρον και των δύο χωρών για τον έλεγχο του κυβερνοχώρου, την ανάπτυξη του διαστήματος και την αναδύομενη τεχνολογική συνεργασία («4IR»)· καθώς και ο αυξανόμενος συντονισμός των δραστηριοτήτων τους στη διεθνή σκηνή, ιδίως στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, για να αποκρούσουν Δυτικές επικρίσεις για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους που θεωρούνται δυτικές απόπειρες ανατροπής.

Οι εξελίξεις που κάνουν ευδιάκριτη μια συνεργασία σε καθέναν από αυτούς τους τομείς πρέπει να αντισταθμιστούν με σημαντικούς και επίμονους περιορισμούς που στο παρελθόν λειτούργησαν ενάντια σε Σινο-ρωσική προσέγγιση. Αυτοί περιλαμβάνουν τους φόβους της Ρωσίας για την κινεζική οικονομική κυριαρχία και τη παράνομη μεταναστευτική ροή στην Ανατολική Σιβηρία, όπου η Κίνα έχει ιστορικές εδαφικές διεκδικήσεις αλλά και τη γενική ρωσική ανησυχία για τις δραστηριότητες των ξένων δυνάμεων κοντά στη ρωσική αρκτική ακτή. Υπάρχουν επίσης εξωτερικοί περιορισμοί και στις δύο χώρες από τις μακροχρόνιες στρατηγικές συνεργασίες με άλλες χώρες (όπως η Ινδία και το Βιετνάμ στην περίπτωση της Ρωσίας ή της Ουκρανίας στην Κίνα) με την οποία το άλλο μέρος έχει σημαντικές εδαφικές εντάσεις. Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό υπάρχει μια μακρά ιστορία αμοιβαίων προδοσιών και ευκαιριακών συμπεριφορών εις βάρος του άλλου. Το ερώτημα είναι όμως όχι η αξιολόγηση των τρεχουσών αλλαγών σε έναν στρατηγικό τομέα που υποδεικνύει σημαντική εμβάθυνση της συνεργασίας ενάντια σε περιορισμούς που μπορεί να εξακολουθούν να ισχύουν σε άλλο τομέα.

³⁵ Ομοίως

Το 2019, υπήρχε ακόμη μια εκπληκτικά μεγάλη ποικιλία απόψεων μεταξύ των ειδικών—Ρώσων, Κινέζων και Δυτικών—σχετικά με την ποιότητα, την τροχιά και τις δυνατότητες της σινο-ρωσικής στρατηγικής συνεργασίας. Ενώ στρατηγικοί αναλυτές όπως ο Zbigniew Brzezinski (1997) είχαν ρητά φοβηθεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο πριν από πολλά χρόνια και προειδοποίησαν εναντίον της ως τη χειρότερη δυνατή γεωπολιτική αποτέλεσμα για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, άλλοι (π.χ., Lo, 2017) παρέμειναν πεπεισμένοι ότι οι προκλήσεις που εμποδίζουν τη Ρωσία και την Κίνα να συνεργαστούν ποτέ σε ένα βαθιά στρατηγικό επίπεδο θα παρέμεναν σε μεγάλο βαθμό ανυπέρβλητες.³⁶

Ορισμένοι αναλυτές εκφράζουν αμφιβολίες ότι υπάρχει πραγματική εμβάθυνση στη στρατηγική σχέση μεταξύ Κίνας και Ρωσίας που ξεπερνά τα ευκαιριακά, βραχυπρόθεσμα κέρδη και εξετάζοντας τις σχετικές δηλώσεις των ηγετικών προσώπων η εμβάθυνση της στρατηγικής σχέσης είναι η γεωπολιτική σηματοδότηση που στρέφεται στη Δύση. Τα επιχειρήματα που έφεραν για την υποστήριξη μιας τέτοιας οπτικής γωνίας οφείλονται στην έντονη ασυμμετρία ισχύος μεταξύ των δύο χωρών ως προς το οικονομικό τους βάρος και στη μακρά παράδοση στρατηγικής τους δυσπιστίας και προδοσιών. Υπάρχει μια ιστορική έλλειψη αμοιβαίας κατανόησης και ανθρώπινων σχέσεων, με αποτέλεσμα την αμοιβαία άγνοια και την έλλειψη «ενσυναίσθησης». Σημειώνουν ότι η σχέση φαίνεται κυρίως με γνώμονα τα συμφέροντα αντί να βασίζεται σε γνήσια ομοψυχία ή συγγένεια. Άλλοι ειδικοί, αντίθετα, σημειώνουν την αυξανόμενη εμβέλεια της ρωσο-κινεζικής αμυντικής βιομηχανίας συνεργασίας που περιλαμβάνει πλέον την από κοινού ανάπτυξη πειραματικών συστημάτων και μεταφοράς τεχνολογίας που περιλαμβάνουν ρωσικά συστήματα αιχμής και ήταν για καιρό αδιανόητη. Αυτές οι εξελίξεις φαίνεται να υποδηλώνουν πιθανή αλλαγή αυτής της πολύπλοκης σχέσης που απαιτεί περαιτέρω προσοχή όλο και περισσότερο.³⁷

Είναι ενδιαφέρον, σύμφωνα με μια μελέτη των Alexander Gabuev και Dmitri Trenin που, «η ρωσική κυβέρνηση διεξήγαγε λεπτομερή αξιολόγηση των οφελών, του κόστους και των κινδύνων μιας στενότερης συνεργασίας με την Κίνα στις αρχές του 2014» που οδήγησε «στην επανεκτίμηση δύο κινδύνων: την απειλή μιας Κινεζικής κατάληψης (δημογραφικής ή στρατιωτικής) της Άπω Ανατολής της Ρωσίας και την

³⁶ Ομοίως

³⁷ ομοίως

αντιγραφή από την Κίνα της Ρωσικής στρατιωτικής τεχνολογίας. Αποφασίστηκε ότι και οι δύο κίνδυνοι ήταν υπερβολικές ή όχι πολύ σημαντικοί.³⁸

Επιπλέον, οι Ρώσοι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων επανεξέτασαν τη θέση της Ρωσίας σχετικά με τη πρωτοβουλία «Μια Ζώνη, Ένας Δρόμος» της Κίνας στην Κεντρική Ασία. Η ίδια μελέτη RAND, σε δύο παραρτήματα, ανέλυσε πολυάριθμα σχόλια από τη ρωσική και κινεζική πολιτική και κοινότητες εμπειρογνομόνων, που ενισχύονται από συνεντεύξεις, που δείχνουν ότι υπάρχει μια αμοιβαία διαδικασία θετικής επαναξιολόγησης που φαίνεται να έχει γίνει μετά την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014, γεγονός το οποίο φαινομενικά χρησίμευσε ως «ένα ξεχωριστό σημείο καμπής». Με βάση της «κοινής κοσμοθεωρίας» και έχοντας μάθει από ένα προβληματικό παρελθόν, πολλοί Ρώσοι και Κινέζοι εμπειρογνώμονες και από τις δύο πλευρές εξέφρασαν την άποψη ότι καμία από τις δύο χώρες επιθυμούσαν να επιστρέψουν στην αρκετά πρόσφατη κατάσταση της μη-συνεργασίας τους. Αντίθετα, έτειναν να είναι συνολικά αισιόδοξοι για το μέλλον της σχέσης, προβλέποντας όλο και στενότερη ολοκλήρωση.³⁹

Η συντονισμένη συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής υποδηλώνει ότι τουλάχιστον η Κίνα και η Ρωσική εθνική οικονομία ως αποτέλεσμα των δυτικών κυρώσεων, επέφεραν πρωτοφανείς εξελίξεις στη σινο-ρωσική στρατιωτική-βιομηχανική συνεργασία και σε άλλες στρατιωτικές-στρατηγικές. Ακόμα κι αν η συνεργασία οδηγείται καθαρά από την ανάγκη και την έλλειψη εναλλακτικών λύσεων, αυτό φαινόταν να δείχνει την ανάπτυξη κάποιου είδους στρατηγικής εμπιστοσύνης. Σημειώνοντας τις σημαντικές συνέργειες που έχουν η Ρωσία και η Κίνα και θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν οικονομικά, από πλευράς ενεργειακής ασφάλειας, αλλά και στρατιωτικά εάν κατέληγαν σε μια ακόμη βαθύτερη κατανόηση. Ορισμένες αναλύσεις επισημαίνουν ότι υπάρχει πιθανότητα πολύ μεγαλύτερης συμπαιγνίας στο μέλλον με τα δύο καθεστώτα να στέκονται ενωμένα στην κοινή αντίθεσή τους στις δυτικές αντιλήψεις για μια διεθνή τάξη βασισμένη σε κανόνες.

³⁸ Ομοίως

³⁹ Ομοίως

Μέρος Β: Οι κρίσιμες μεταβλητές

Κεφάλαιο 5: Καθοριστικοί παράγοντες πίσω από την απόφαση προσέγγισης Ρωσίας και Κίνας

Δομή του συστήματος

Η προσέγγιση της Ρωσίας και της Κίνας είναι σημαντική διότι παρά τις διαφορετικές ερμηνείες για τη φύση ή το βαθμό της προσέγγισης είναι ένα υπαρκτό φαινόμενο. Είναι ένα γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί αρχικά από την τάξη του συστήματος. Το σύστημα είναι άναρχο, δηλαδή δεν έχει μια αρχή που θα μπορεί να ανταποκριθεί εάν ένα κράτος χρειάζεται βοήθεια. Αυτό καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών που κατ'ελάχιστο ενδιαφέρονται για την επιβίωση τους. Η συμπεριφορά τους προσομοιάζει, κατά τον Waltz, μια επιχείρηση που αγωνίζεται καθημερινά να κάνει επιλογές που θα την κρατήσουν μακριά από τη χρεωκοπία, βασιζόμενη σε περιορισμένους πόρους. Η νεορεαλιστική προσέγγιση, ενώ είναι πολύ ισχυρή, αφήνει θαμπό το τοπίο της φύσης της προσέγγισης Ρωσίας και Κίνας. Παρέχει την εξήγηση ότι θα γίνει κάποτε στο μέλλον μια συμμαχία μεταξύ, εν προκειμένω της Ρωσίας και της Κίνας, υπό κάποιες συνθήκες αλλά φαίνεται σαν να μας ανοίγει μια πόρτα με υπέροχη θέα αλλά στο κενό. Παρέχει την διαύγεια, το οπτικό πεδίο και τη «βεβαιότητα» των φυσικών νόμων ότι θα υπάρξει κάποτε στο μέλλον μια συμπεριφορά της Κίνας και της Ρωσίας που θα τις οδηγήσει σε συμμαχία αλλά καθιστά τον ανθρώπινο παράγοντα έρμαιο αυτών των φυσικών νόμων.

Ο Waltz θεωρεί ότι η θεωρία διεθνούς πολιτικής βασίζεται σε υποθέσεις για τα κράτη ως ενιαίους δρώντες με ένα μόνο κίνητρο—την επιθυμία να επιβιώσουν. Ένα από τα κύρια καθήκοντα της θεωρίας είναι, λοιπόν, να εξηγήσει πώς διακυμάνσεις στις εξωτερικές συνθήκες στα κράτη τα ωθούν προς διάφορες κατευθύνσεις. Η θεωρία εξηγεί γιατί παρόμοια κράτη συμπεριφέρονται παρόμοια παρά τις εσωτερικές διαφορές τους. Η εξήγηση της συμπεριφοράς των κρατών βρίσκεται στο διεθνές, και όχι στο εθνικό επίπεδο.⁴⁰

Για τους νεορεαλιστές η ανάλυση εξωτερικής πολιτικής, με το ενδιαφέρον της για την εσωτερική πολιτική και στη λήψη αποφάσεων, απλώς δεν ήταν σχετική, και μάλιστα ελάχιστα συζητιέται. Ο Waltz μπορεί να κατηγορηθεί για ασυνέπεια, δεδομένου του προηγούμενου βιβλίου για την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και του

⁴⁰ Kenneth N. Waltz (1996) International politics is not foreign policy, *Security Studies*, 6:1, 54-57

Ηνωμένου Βασιλείου. Ωστόσο, η θεωρία του επιτρέπει μια συζήτηση της δράσης μέσω της εξωτερικής πολιτικής, εφόσον δεν προσποιείται να εξηγήσει τι είναι εγγενώς ανίκανη να κάνει. Με τον αναγωγισμό ο Waltz επισημαίνει την τάση κατανόησης της φύσης του όλου (δηλαδή το διεθνές σύστημα) με αναφορά σε ένα από τα μέρη του (δηλαδή η συμπεριφορά ενός δρώντος στο σύστημα). Ένα άλλο παράδειγμα που δίνει είναι ότι η προσπάθεια χρήσης της ΑΕΠ να εξηγήσει τον πόλεμο γενικά, σε αντίθεση με την προέλευση ενός συγκεκριμένου πολέμου όπου μπορεί να έχει πολλά να συμβάλει. Για αυτόν, η εξωτερική πολιτική αφορά τη στρατηγική εντός των κανόνων του παιχνιδιού, όχι αλλάζοντας την αναπόφευκτη φύση του. Αν αυτό γίνει με επιδεξιότητα, το αποτέλεσμα είναι πιο πιθανό να είναι επιτυχές. Αν όχι, η αποτυχία – όσον αφορά την επίτευξη των στόχων και προστασίας της εθνικής ασφάλειας – πιθανότατα θα ακολουθήσει. Ο νεορεαλισμός ασχολείται με επίπεδα ανάλυσης, με την ΑΕΠ να λειτουργεί στο επίπεδο της επεξήγησης συγκεκριμένων μονάδων. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να καταδειχθεί ότι είναι εξαιρετικά περιοριστική ως προσέγγιση στην ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής.⁴¹

Ο νεορεαλισμός έχει μια ντετερμινιστική ιδιότητα που έρχεται σε αντίθεση με την τάση της ΑΕΠ να τονίζει την ανοιχτή αλληλεπίδραση πολλαπλών παραγόντων, εγχώριων και διεθνών – και έτσι ώστε να επιτρέπεται και η δημιουργική χρήση υποθετικών παραδειγμάτων σε σχέση με τα πραγματικά γεγονότα. Ο νεορεαλισμός υποθέτει επίσης ότι τα κράτη πρωτίστως καθοδηγούνται από την ανάγκη να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους, η οποία θα επιτυγχάνεται σε μεγάλο βαθμό μέσω της άσκησης εξουσίας και της ανεξαρτησίας. Αυτό ίσως να θεωρείται ως υπερβολική γενίκευση, μη δικαιώνοντας την ποικιλία των πραγματικών θέσεων και στόχων των κρατών, που διακυμαίνονται μέσα στο χρόνο.⁴²

Στην αναρχία, τα κράτη σχηματίζουν συμμαχίες για να προστατευθούν. Η συμπεριφορά τους καθορίζεται από τις απειλές που αντιλαμβάνονται και η ισχύς των άλλων είναι απλώς ένα στοιχείο στους υπολογισμούς τους (αν και σημαντικός). Η ισχύς των άλλων κρατών μπορεί να είναι είτε αρνητικό είτε θετικό στοιχείο, ανάλογα με το πού βρίσκεται, τι μπορεί να κάνει και πώς χρησιμοποιείται. Με την ενσωμάτωση των άλλων παραγόντων που δημιουργούν απειλές για την εθνική κυριαρχία, η θεωρία της

⁴¹ Hill C., *Foreign Policy in the 21st Century*, (2016) 2nd Edition, Palgrave

⁴² Ομοίως

ισορροπίας της απειλής προτείνει μια καλύτερη εξήγηση του σχηματισμού συμμαχιών από την θεωρία της εξισορρόπησης.⁴³

Στο ερώτημα ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες που οδηγούν τη Ρωσία και την Κίνα πιο κοντά, αρκετοί συγγραφείς συμφωνούν σε γενικές γραμμές ότι οι συστημικοί παράγοντες παίζουν βασικό ρόλο. Τουλάχιστον υπό τις τρέχουσες ηγεσίες τους, το Πεκίνο και η Μόσχα στοχεύουν πρωτίστως να διατηρήσουν τα αυταρχικά πολιτικά τους συστήματα και προσπαθούν να κάνουν τον κόσμο πολύ πιο πλεονεκτικό για την επιβίωσή τους. Επίσης και οι δύο διατηρούν ρητά το δικαίωμα να διευθετούν εδαφικές διαφωνίες και να προωθούν τα δικά τους αντιληπτά εθνικά συμφέροντα στην περιφέρειά τους. Αντίθετα, οι δυτικές χώρες προωθούν ενεργά τη βασισμένη σε κανόνες διεθνή τάξη, δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα. Βλέπουν πολυμέρεια και το διεθνές δίκαιο ως πρωταρχικό μέσο επίλυσης εδαφικών διαφορών και απορρίπτουν ως παράνομη την παραβίαση των διεθνών συνόρων και τις προσπάθειες αλλαγής συνόρων μέσω του πολέμου. Ενώ το ρεκόρ των δυτικών χωρών σχετικά με αυτές τις νόρμες είναι ασφαλώς ατελές, η υπεροχή των διεθνών δράσεων τους και των εσωτερικών πολιτικών αντικατοπτρίζουν αυτές τις αξίες. Αυτές οι διαφορετικές αντιλήψεις μεταξύ της Δύσης και των κορυφαίων αυταρχικών καθεστώτων όσον αφορά τους κανόνες του παγκόσμιου συστήματος φαίνεται να είναι ο βασικός μοχλός της ρωσο-κινεζικής ευθυγράμμισης. Ενώ πολλοί ακαδημαϊκοί συγγραφείς, οι οποίοι σχολίασαν αυτό το ζήτημα ρίχνουν την ευθύνη για το διευρυμένο ρήγμα μεταξύ των δυτικών δημοκρατιών και της Ρωσίας-Κίνας ακριβώς στον Πούτιν και στον Σι. Αλλά υπάρχουν και διαφορετικές θέσεις που επισημαίνουν την πίεση της Δύσης μέσα από την ιδιαίτερη διεύρυνση του NATO και τις κοινές ανησυχίες της Ρωσίας και της Κίνας ως προς τις αμερικανικές στρατιωτικές επεμβάσεις.⁴⁴

Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές Ρωσίας και Κίνας

Οι σκόπιμες προσπάθειες και δραστηριότητες των κρατικών ανθρώπινων παραγόντων βοηθούν στην κατανόηση της πρόθεσης από τη παρατηρούμενη συμπεριφορά, τις ενέργειες, δηλώσεις, πολιτικές ή σχέδια. Ωστόσο, μπορεί να ευθύνονται πολλοί παράγοντες, και αυτό εγείρει το πρόβλημα της ισότητας: πόσο σίγουροι μπορούμε να είμαστε ότι έχουμε συμπεράνει τις πραγματικές αιτίες ενός αποδεδειγμένου προτύπου συμπεριφοράς; Έτσι, ενώ μπορούμε να εντοπίσουμε μια

⁴³ Walt S., *The Origins of Alliances*, (1990), Cornell University Press

⁴⁴ Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, *Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals?* (2022), Springer

μεγάλη ρωσική στρατηγική και στρατηγικούς στόχους, οι αιτίες και οι οδηγοί αυτής της στρατηγικής μπορεί να προσδιορίζονται εσφαλμένα.

Στρατηγική της Ρωσίας απέναντι στη Κίνα

Όσον αφορά τη ρωσική υψηλή στρατηγική υπό τον Πούτιν, δεν εμφανίστηκε πλήρως διαμορφωμένη το 2000, αλλά εξελίχθηκε οργανικά με ad hoc τρόπο. Δεν τηρούσε ένα αυστηρά άκαμπτο στρατηγικό σχέδιο. Η στρατηγική κουλτούρα δεν συνάδει με τη στρατιωτική κουλτούρα, αν και η στρατηγική κουλτούρα της Ρωσίας είναι μια συγχώνευση στρατιωτικής κουλτούρας («πόλεμος») και γραφειοκρατικής κουλτούρας. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ίδια η πολιτική κουλτούρα της Ρωσίας υποστηρίζει την ιδέα της ίδιας της Ρωσίας ως κράτους αντικατασκοπείας και δεδομένου ότι η στρατιωτική-στρατηγική κουλτούρα είναι σε μεγάλο βαθμό γραφειοκρατικοποιημένη, η ασάφεια και η αλληλεπικάλυψη μεταξύ πολιτικών και στρατηγικών πολιτισμών στη Ρωσία καθιστούν τις διακρίσεις πολύ δύσκολες. Η στρατηγική κουλτούρα δεν είναι ενιαία. Αποτελείται από πολλαπλές πολιτιστικές ταυτότητες, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων, πολιτικών και στρατιωτικών πολιτισμών, καθώς και των οργανωτικών πολιτισμών των φορέων ή των κατόχων της εθνικής στρατηγικής κουλτούρας.

Η Ρωσία έχει ακολουθήσει πολιτικές ισορροπίας δυνάμεων. (Ομολογουμένως δεν τα πήγαινε πάντα καλά σε αυτό, όπως αποδεικνύεται από την καταστροφή του 1939 με το σύμφωνο των Ναζί-Σοβιετικών αλλά και από αυτή την άποψη, η Ρωσία μοιράζεται ένα χαρακτηριστικό με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις στον κόσμο.). Η Ρωσική Ομοσπονδία διαφέρει από τα προηγούμενα καθεστώτα στο ότι δεν είναι μέλος οποιασδήποτε στρατιωτικής συμμαχίας. Αυτό συμβαίνει γιατί η μετασοβιετική Ρωσία, σε αντίθεση με τα προηγούμενα καθεστώτα, δεν έχει μεγάλους εχθρούς.⁴⁵ Αυτό της επιτρέπει να έχει μια πολύπλευρη σχέση με άλλες χώρες.

Με βάση τον επίσημο ρωσικό λόγο και την πρακτική εξωτερικής πολιτικής, οι στρατηγικοί στόχοι του Πούτιν φαίνεται να είναι διπλοί. Πρώτον, ο Πούτιν επιμένει ότι η Ρωσία πρέπει να αναγνωριστεί ως στρατηγικά ανεξάρτητος, αυτόνομος παράγοντας στο διεθνές σύστημα. Δεύτερον, η Ρωσία επιδιώκει να διατηρήσει την εξαιρετική της ταυτότητα της μεγάλης δύναμης και το καθεστώς, την τιμή, το σεβασμό, το κύρος και την ισότητα που αυτό εξασφαλίζει. Η επίτευξη των δύο πρώτων στόχων

⁴⁵ Donaldson R.H., Nadkarni V., *The Foreign Policy of Russia – Changing Systems, Enduring Interests*, (2019), 6th Edition, Routledge

επιτρέπει τον τρίτο και πιο σημαντικό: την εσωτερική σταθερότητα, το status quo της ελίτ και τη συνέχεια του Πούτιν στην εξουσία στην Ρωσία.

Επίσης οι ενέργειες του Προέδρου Πούτιν από το 2014 (ίσως και το 2007) μπορεί να ειπωθεί ότι μιλούν από μόνες τους. Αλλά τι λένε: ότι η σταθερότητα στη Ρωσία και το αίσθημα ασφάλειας στο εσωτερικό μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω της άσκησης στρατηγικής επιρροής της Ρωσίας στους γείτονες – μέσω της εξαγωγής αστάθειας εάν χρειαστεί;

Ο Πούτιν μέσα από επίσημες τοποθετήσεις ήδη από το 2007 έχει ανακοινώσει ότι στην εξωτερική πολιτική οι στρατηγικοί του στόχοι είναι διπλοί: πρώτον επιμένει ότι η Ρωσία πρέπει να αναγνωριστεί ως στρατηγικά ανεξάρτητος, αυτόνομος παράγοντας στο διεθνές σύστημα. Δεύτερον, η Ρωσία επιδιώκει να διατηρήσει την εξαιρετική της ταυτότητα της μεγάλης δύναμης καθώς και το κύρος και την ισότητα που αυτό της διασφαλίζει. Η επίτευξη αυτών των στόχων επιτρέπει τη διατήρηση της εσωτερικής σταθερότητας, το status quo των ελίτ της Ρωσίας και τη συνέχεια του Πούτιν στην εξουσία.⁴⁶

Μετά το 2014 και τις κυρώσεις μετά την Κριμαία ο παγκόσμιος ακτιβισμός της Ρωσίας συχνά χαρακτηρίζεται ως ευκαιριακός, συναλλακτικός, όλο όραμα αλλά χωρίς στρατηγική. Η Ρωσία έχει παγκόσμιες φιλοδοξίες, αλλά δεν διαθέτει τους πόρους για να κατοχυρώσει θεσμικά κέρδη και να επιτύχει τους στόχους της. Η Ρωσία βλέπει τον κόσμο με όρους Realpolitik, ισορροπίας δυνάμεων και σκέψεις μηδενικού αθροίσματος, απορρίπτοντας τη βασισμένη σε κανόνες τάξη που επιβάλλεται από μια «ολοκληρωτική Δύση».

Αναλύοντας περισσότερο την περίπτωση της Ρωσίας υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που χρειάζεται να ληφθούν υπόψη. Πρώτον, η Ρωσία στοχεύει να είναι μια κυρίαρχη ή στρατηγικά αυτόνομη μεγάλη δύναμη με παγκόσμια εμβέλεια. Αυτή η φιλοδοξία έχει συστημικές συνέπειες. Δεύτερον, η Ρωσία επιδιώκει να προωθήσει ένα παγκόσμιο σύστημα συμβατό με τα συμφέροντά της και σε αντίθεση με την «ολοκληρωτική Δύση», την οποία η Ρωσία ισχυρίζεται ότι προωθεί ένα σύνολο αξιών και κανόνων και μια εξουσία – «ένας κύριος, ένας κυρίαρχος», όπως υποστήριξε ο Πρόεδρος Πούτιν στο 2007 – τις Ηνωμένες Πολιτείες. Έτσι, η αντίληψη της Ρωσίας για την παγκόσμια τάξη είναι θεμελιωδώς ασυμβίβαστη με τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών, των φίλων και των συμμάχων τους. Τρίτον, η Ρωσία επιδιώκει

⁴⁶ ομοίως

να αξιοποιήσει τον παγκόσμιο ακτιβισμό της για να διακόψει τη στρατηγική απομόνωση της και να ενισχύσει το δικό της στρατηγικό βάθος στη γειτονιά της. Είναι ενδιαφέρον ότι κατά τις πρώτες δεκαετίες της μετασοβιετικής περιόδου, η Ρωσία είχε δοκιμάσει πολλά από τα εργαλεία επιρροής της στα πέριξ όσο και στο εξωτερικό, τελειοποιώντας τη χρήση της διαφθοράς και την πρόσβαση για να καταστήσει τους βασικούς συνομιλητές συνένοχους και ελεγχόμενους. Η Ρωσία αναπτύσσει τώρα αυτά τα εργαλεία παγκοσμίως για να στηρίξει τη θέση της στη γειτονιά της. Όσον αφορά τους τρόπους και τα μέσα, η Ρωσία επιτυγχάνει να είναι επίκαιρη ή σημαντική στρατηγικά μέσω της δέσμευσης σε θερμές συγκρούσεις, των προσπαθειών διαμεσολάβησης, παρουσιάζοντας τον εαυτό της ως εναλλακτικό εταίρο στις Ηνωμένες Πολιτείες (και στην Κίνα) αλλά και ως παρόχου κυριαρχίας και ασφάλειας και οικονομικού συνεργάτη. Όλο και περισσότερο, η Ρωσία χρησιμοποιεί την εμπλοκή της σε μια σύγκρουση για να προβάλλει τη δύναμη της και να επηρεάσει την επόμενη σύγκρουση. Η κατασκευή ενός παγκόσμιου φανταστικού κόσμου από τη Ρωσία βρίσκεται σε εξέλιξη και η τακτική χρήση της παγκοσμιοποίησης επιτρέπει σταδιακά κέρδη με χαμηλό κόστος.⁴⁷

Κατά τον Donaldson, στην εξωτερική πολιτική οι ενέργειές του Putin θα μπορούσαν να συνοψιστούν με τον όρο εθνικισμός — μια αποφασιστικότητα να αποκαταστήσει τη θέση της Ρωσίας ως μεγάλης δύναμης. Η ηγεσία του Πούτιν, με τα λόγια του Ντιμίτρι Τρένιν, ενός από τους πιο οξυδερκείς ειδικούς της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας, «αφορά ουσιαστικά δύο πράγματα: πρώτον, να διατηρήσει τη Ρωσία ενιαία και, δεύτερον, να επιστρέψει στις τάξεις των μεγάλων δυνάμεων του κόσμου.» Εδώ δεν ενεργεί μόνο με βάση τις δικές του παρορμήσεις, αλλά *δρα* ακολουθώντας τις επιθυμίες της συντριπτικής πλειοψηφίας του Ρωσικού λαού, του οποίου οι απαντήσεις σε έρευνες κοινής γνώμης δίνουν σταθερά έντονα θετικούς βαθμούς.⁴⁸

Η Ρωσία μοιράζεται με την Κίνα μια πίστη στο απαραβίαστο της κρατικής κυριαρχίας. Έτσι, όταν ο νεο-εκλεγείς Κινέζος πρόεδρος Σι επέλεξε τη Μόσχα ως το πρώτο διεθνή προορισμό του τον Μάρτιο του 2013, οι Ρώσοι ήταν ευχαριστημένοι. Και οι δύο πλευρές γιόρτασαν τη φιλία και τη στρατηγική τους συνεργασία. Οι Ρώσοι σχολιαστές σημείωσαν ότι σε αντίθεση με την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, η

⁴⁷ Ομοίως

⁴⁸ Ομοίως

Κίνα δεν έδωσε στη Ρωσία «συγκαταβατικές διαλέξεις» για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, αναγνώρισαν ότι η Ρωσία αναλάμβανε το ρόλο του «κατώτερου εταίρου» έναντι της Κίνας. Ένας δημοσιογράφος σημείωσε ειρωνικά ότι η Μόσχα δεν φαινόταν να εναντιώνεται σε «αυτό το μάλλον παράξενο, μονόπλευρο μοντέλο των ρωσο-κινεζικών σχέσεων» και οι Ρώσοι έδειχναν πρόθυμοι να «προσποιηθούν» ότι ήταν «ίσοι και βασιζόνταν στον αμοιβαίο σεβασμό.»⁴⁹

Στρατηγική της Κίνας απέναντι στη Ρωσία

Όσον αφορά τους στόχους εξωτερικής πολιτικής της Κίνας, οι «τίφα» παίζουν σημαντικό ρόλο. Τίφα, ή αλλιώς οι δείκτες για τη στρατηγική μιας χώρας είναι κανόνες που καλύπτουν τους στόχους εξωτερικής πολιτικής», σύμφωνα με την «υπακοή στην κομματική γραμμή αλλά διατηρώντας παράλληλα την ουσιαστική ευελιξία. Οι πιο σημαντικές τίφα είναι: «η πολυδιανυσματική πολιτική», που βασίζεται στην πολυμερή εκπλήρωση κινεζικών συμφερόντων, όχι ιδεολογίας. Επόμενη είναι η «ειρήνη, η ανάπτυξη και συνεργασία» που θα πρέπει να δημιουργήσουν ένα ειρηνικό περιβάλλον για την Κίνα. Επόμενη είναι ο αρμονικός κόσμος δηλαδή ο σεβασμός της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας), σε συνδυασμό με την εσωτερική «αρμονική κοινωνία» (το ηγετικό σύνθημα του Χου Ζιντάο) – αυτό δείχνει τη συσχέτιση μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της Κίνας. Από τότε που ανέβηκε στην εξουσία ο Σι Τζινπίνγκ, εμφανίστηκαν νέες «τίφα» όπως « το κινέζικο όνειρο» και, ύστερα, η πρωτοβουλία «Μία Ζώνη, Ένας Δρόμος». Οι πιο σημαντικοί στόχοι της Κίνας είναι: η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης, η οικοδόμηση ισχυρή, ανεξάρτητη διεθνής πολιτική, υπεράσπιση της κυριαρχίας και της εδαφικής κυριαρχίας και ακεραιότητας (το τελευταίο είναι αρκετά ευαίσθητο στην Κίνα δεδομένου της δικής της εσωτερικής κατάστασης στο Θιβέτ και το Σιντζιάνγκ. Επομένως το Πεκίνο «δεν εγκρίνει τις αποσχιστικές τάσεις, τις προσαρτήσεις ή τις ξένες στρατιωτικές επεμβάσεις.»⁵⁰

Η οικονομική ανάπτυξη παραμένει ο σημαντικότερος στόχος της Κίνας. Η πολιτική της Κίνας βασίζεται σε οικονομικές λογικές. Στόχος της είναι να δημιουργήσει ένα ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον για την ασταμάτητη ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό της. Η εγχώρια ανάπτυξη κρατά τη νομιμοποίηση του ΚΚΚ. Σύμφωνα με αυτούς τους στόχους, η Κίνα προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει τις απειλές, ιδιαίτερα στη γειτονιά της. Άλλωστε, στόχος της είναι να αποκτήσει πρόσβαση στις αγορές, να

⁴⁹ ομοίως

⁵⁰Lubina M., Russia and China - A political marriage of convenience – stable and successful, (2017), Verlag Barbara Budrich

αποκτήσει ξένες επενδύσεις (ιδιαίτερα προηγμένες τεχνολογίες), τη δημιουργία συνδέσεων εντός του διεθνούς περιβάλλοντος που εξασφαλίζει μόνιμη ανάπτυξη. Η Κίνα πρέπει να αναπτυχθεί για να επιβιώσει (και να γίνει μεγάλη δύναμη) και να αναπτυχθεί χρειάζεται επαφή με τον κόσμο. Γι' αυτό η Κίνα χρησιμοποιεί κάθε ευκαιρία να πείσει τους άλλους ότι η κινεζική άνοδος είναι περισσότερο ευκαιρία παρά απειλή το διεθνές περιβάλλον. Ο άλλος στόχος εξωτερικής πολιτικής της Κίνας είναι να ελαχιστοποιήσει τον πιθανό περιορισμό των πολιτικών ενεργειών. Εδώ, η «απειλή περικύκλωσης της Κίνας» παίζει το πιο σημαντικό ρόλο: Το Πεκίνο φοβάται συνεχώς τις εχθρικές συμμαχίες. Οι φόβοι ήταν ξύπνησαν λόγω της «στροφής των ΗΠΑ στην Ασία». Η Κίνα προσπαθεί να αντιμετωπίσει μια πιθανή κατάσταση όπου ο σημερινός ηγεμόνας (οι ΗΠΑ) θα μπορούσε να περιορίσει την Κινέζικη ανάπτυξη. Το Πεκίνο το κάνει μέσω πολυμερούς πολιτικής. Ένα άλλο ζήτημα είναι η ανάγκη διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας και των εφοδιαστικών αλυσίδων.⁵¹

Κατά τον Λούμπινα η θέση της Ρωσίας στην εξωτερική πολιτική της Κίνας μπορεί να ονομαστεί: «ο σημαντικότερος δευτερεύον εταίρος». Εάν αντιμετωπιστεί σωστά, αυτός ο σύντροφος μπορεί να είναι πολύ χρήσιμος στην εξωτερική πολιτική (εξασφάλιση στρατηγικών εφεδρειών, διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, παρέχοντας ιδεολογική αντίθεση ενάντια στη Δύση) και εσωτερικά θέματα (την αναγκαιότητα ολοκλήρωσης του εκσυγχρονισμού). Η Ρωσία κουβαλάει πολλή λιγότερη σημασία για την Κίνα από το αντίστροφο: η Μόσχα είναι μια χρήσιμη πηγή των προμηθειών που απαιτούνται βαθιά στο έργο εκσυγχρονισμού, αν και όχι το μοναδικό ούτε το πιο αξιόπιστο. Ωστόσο, δεν είναι σύμμαχος στην αντιπαράθεση με τη Δύση. Είναι ένα βολικό προπέτασμα καπνού πίσω από το οποίο μπορεί να κρυφτεί η Κίνα και να κερδίσει τα συμφέροντα των Κινέζων αθόρυβα. Η Ρωσία δεν θεωρείται σημαντική για την κινεζική εγχώρια πολιτική και δεν είναι κεντρική στην εξωτερική πολιτική του Πεκίνου: αποτελεί απλώς συμπλήρωμα της γενικής στρατηγικής της. Από την κινεζική σκοπιά, η Ρωσία είναι εταίρος περιορισμένης εμπιστοσύνης και περιορισμένης χρησιμότητας. Για το Πεκίνο, στις σχέσεις με τη Ρωσία «η κύρια αδυναμία της είναι η απουσία μιας ουσιαστικής οικονομικής βάσης και υπάρχει πάρα πολλή γεωπολιτική και πολύ λίγη οικονομία». Ωστόσο, η γεωπολιτική μπορεί να είναι επίσης χρήσιμη. Παρά τους περιορισμούς της σχέσης Ρωσίας-Κίνας, μπορεί να είναι πολύ χρήσιμο για την Κίνα τα παιχνίδια τακτικής με τη Δύση και έτσι το Πεκίνο θα

⁵¹ Ομοίως

ωθήσει τη Ρωσία να συνεχίσει να το κάνει. Εκτός αυτού, στην κινεζική πολιτική απέναντι στη Ρωσία, έχουν σημασία συγκεκριμένα πράγματα: η διασφάλιση του στρατηγικού μετόπισθεν και η σταθερότητα των ενεργειακών προμηθειών από τη Ρωσική Άπω Ανατολή είναι σημαντική - τα υπόλοιπα έχουν μικρότερη σημασία. Η Κίνα χρειάζεται «ειρήνη από τον Βορρά» και η Ρωσία το εγγυάται. Η νέα ηγεσία της εξωτερικής πολιτικής του Σι, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής προς τη Ρωσία, έχει επηρεαστεί από τη σχολή των «ονειροπόλων».⁵²

Ο Jin Canrong διέκρινε 4 σημαντικές έννοιες της εξωτερικής πολιτικής του Σι: διατήρηση καλών σχέσεων με την ΗΠΑ, ΕΕ και Ρωσία και με περιφερειακές δυνάμεις· πιο ενεργή πολιτική για την επίλυση προβλήματά με τους γείτονες, περισσότερη διεθνής δέσμευση (μέσω ειδικών απεσταλμένοι, με πρότυπο την πολιτική των ΗΠΑ). Η πολιτική του Σι βασίζεται σε ιεραρχικές αρχές οικοδόμησης σχέσεων με μεγάλη εξουσίες πρώτα, μετά με γείτονες, μετά με κορυφαίες αναπτυσσόμενες χώρες και τέλος σχετικά με τη χρήση της πολυμερούς οργάνωσης ως χρήσιμου πολιτικού μέσου. Πρακτικά αυτό σημαίνει μια προσπάθεια καθιέρωσης «του διαλόγου των ίσων» με τους ΗΠΑ και αυξανόμενη αυτοπεποίθηση, αν όχι σκληρότητα προς τους γείτονες και τους γεωπολιτικούς ανταγωνιστές (Ιαπωνία, Ινδία). Σε αυτές τις συνθήκες νέας, αυξανόμενης διεκδίκησης, η νέα πολιτική του Πεκίνου προς τη Ρωσία χτίζεται. Επίσημα η Κίνα προσπαθεί να οικοδομήσει «ένα νέο μοντέλο της σχέσης μεγάλης χώρας», με βάση τον «σεβασμό στον «πυρήνα» των συμφερόντων της κάθε πλευράς»: στη νέα αυτή προσέγγιση η Ρωσία θεωρείται ο «πιο σημαντικός στρατηγικός εταίρος», ενώ οι σχέσεις με τη Μόσχα είναι ενός εταίρου-αλλά όχι- σχέση συμμαχίας». Όμως οι Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν το σημείο αναφοράς για τη Κίνα και αυτού του είδους οι ανακοινώσεις ενίσχυσης της συνεργασίας με τη Ρωσία στέλνεται σκόπιμα στην Ουάσιγκτον. Όσο για τις σημερινές Σινο-Ρωσικές σχέσεις, και οι δύο πλευρές δεν σέβονται πλήρως τα αντίστοιχα τους «βασικά συμφέροντα». Παρ' όλα αυτά, Οι αντιφάσεις δεν περνούν όμως «λεπτές κόκκινες γραμμές».⁵³

Ανθρώπινος Παράγοντας & Προσωπικοί δεσμοί ηγετών

Οι προσωπικοί δεσμοί του Βλαντιμίρ Πούτιν και του Σι Τζινπίνγκ είναι ο τελευταίος παράγοντας σε αυτή τη «προσωπική» προσέγγιση των σχέσεων Ρωσίας-

⁵² Ομοίως

⁵³ Ομοίως

Κίνας. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό δεδομένου τη σημασία των δεσμών της προσωπικότητας και στους δύο πολιτισμούς και τους δικούς τους χαρακτήρες καθώς: «Είναι γνωστό ότι ο Πούτιν, πρώην πράκτορας της KGB, δίνει μεγάλη σημασία στην ατομική διπλωματία, προτιμώντας να στηρίζεται σε μια φιλική προσωπική σχέση με άλλους ηγέτες για την οικοδόμηση ισχυρότερων δεσμών από χώρα σε χώρα. Ο Πούτιν και ο Σι υποτίθεται ότι συμπαθούν ο ένας τον άλλον, τουλάχιστον αν θέλει κανείς να πιστέψει τον Πούτιν (ο οποίος είπε ότι έχουν «έμπιστες, καλές, ακόμη και φιλικές σχέσεις»), και σημαίνουντες αναλυτές («όσοι τους είδαν στις κλειστές συνομιλίες, λένε υπάρχει συμπάθεια μεταξύ τους, προσωπική χημεία).» Αυτό είναι διαφορετικό από τις σχέσεις του Πούτιν με τους πρώην Κινέζους ηγέτες – Ζιανγκ Ζεμίν και Χου Ζιντάο. Η φιλία τους υποτίθεται ότι ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της Συνόδου κορυφής APEC στο Μπαλί το 2013. Ο Πούτιν γιόρτασε τα γενέθλιά του και κατά τη διάρκεια της συνάντησης με τον Σι. Αναπάντεχα η συνάντηση έγινε σε «ζεστή και φιλική ατμόσφαιρα». Μια στενή σχέση με τον Σι είναι τώρα ακόμη πιο σημαντική από όλες τις άλλες όπως ο Gerhard Schröder και ο Silvio Berlusconi που είναι ήδη εκτός πολιτικής. Γι' αυτό «ο Σι παραμένει ο μόνος παγκόσμιος ηγέτης μιας μεγάλης χώρας που ο Πούτιν μπορεί να αποκαλέσει «φίλο».⁵⁴

Οι δυο τους έκτοτε έχουν συναντηθεί περίπου 30 φορές. Ο Πούτιν έχει αναφερθεί στον Σι ως «αγαπημένο μου φίλο» και «καλό μου φίλο για πολλά χρόνια». Ο Σι είναι ακόμη πιο φιλόφρων. «Είναι ο καλύτερός και πιο επιστήθιος μου φίλος. Εκτιμώ πολύ τη βαθιά μας φιλία», είπε ο Σι για τον Πούτιν τον Ιούνιο του 2019. Η πανδημία του Covid-19 ανάγκασε τους δύο ηγέτες να προσαρμόσουν το πρόγραμμα των διμερών συναντήσεών τους, αλλά από τον Ιούλιο του 2020 ο Χι και ο Πούτιν σχεδίαζαν να συναντηθούν τουλάχιστον σε τρεις περιπτώσεις κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2020: κατά τη διάρκεια των συνόδων κορυφής του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης και των BRICS στη Ρωσία και κατά την επίσημη επίσκεψη του Πούτιν στην Κίνα. Εκτός από τις επίσημες συχνές συναντήσεις τους, κάθε φορά που οι δύο ηγέτες εμφανίζονταν μαζί, τα φώτα της δημοσιότητας τους ακολουθούσαν, με λεπτομέρειες από τις αλληλεπιδράσεις τους όχι μόνο να τραβούν την προσοχή του κοινού αλλά και να υπογραμμίζουν πλήρως αυτή τη σπάνια φιλία μεταξύ ηγετών παγκόσμιας κλάσης. Οι δύο ηγέτες γιορτάζουν ο ένας τα γενέθλια του άλλου. Ο Σι παρέστη στην τελετή

⁵⁴ Gabuev A., China's Pivot to Putin's Friends, <https://foreignpolicy.com/2016/06/25/chinas-pivot-to-putin-friends-xi-russia-gazprom-timchenko-sinopec/>, (2016), Foreign Policy

έναρξης των 22^ο Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων στο Σότσι το 2014, η οποία ήταν η πρώτη φορά που ένας Κινέζος ηγέτης παρευρέθηκε σε μεγάλη διεθνή αθλητική εκδήλωση στο εξωτερικό. Ο Σι είχε πει τότε: «*Αν οι γείτονές μας έχουν μια χαρούμενη κατάσταση, σίγουρα θα πρέπει να πάμε εκεί για να τους συγχαρούμε*», είπε τότε ο Σι.

Ασφαλώς, έχουν πολλά φιλοσοφικά κοινά – στην πολιτική φιλοσοφία και οι δύο αναφέρονται στον πολιτικό ρεαλισμό του 19^ο αιώνα. Καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον χωρίς λόγια. Σίγουρα μοιράζονται δραματικές εμπειρίες από το παρελθόν: «και οι δύο άντρες πέρασαν τα χειρότερα των εθνών τους» (Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης). Οι δύο άντρες έμαθαν από τη δική τους εμπειρία το δύσκολο μάθημα ότι «δεν μπορεί να έχουν ελευθερία χωρίς τάξη». Γι' αυτό απεχθάνονται τις δυτικές παρεμβάσεις στις εσωτερικές τους υποθέσεις τόσο πολύ: «Οι παρατηρήσεις του Σι στο Μεξικό το 2009 σχετικά με «μερικούς ξένους με γεμάτες κοιλιές και τίποτα καλύτερο να κάνουν [από το] να ασχοληθούν στο να μας δακτυλοδεικτούν» δεν πέρασαν απαρατήρητες στη Μόσχα». Ο Πούτιν και ο Σι είναι και οι δύο ρεαλιστές, και οι δύο ονειρεύονται να φέρουν πίσω τη χαμένη δόξα και οι δύο θέλουν το τέλος της αμερικανικής ηγεμονίας. Η πολιτική του Σι Τζινπίνγκ ονομάστηκε «Βισμαρκική», όπως ήταν νωρίτερα του Πούτιν. Αν και σε πολλούς τομείς τα συμφέροντά τους αντικρούονται το ένα το άλλο, αυτό δεν οδηγεί σε σοβαρές συγκρούσεις: δεν καίνε τις γέφυρες, είναι προβλέψιμοι εταίροι. Οι καλές τους σχέσεις μεταφράστηκαν σε συγκεκριμένες οικονομικές συμφωνίες: Δάνειο 12 δισεκατομμυρίων δολαρίων για Yamal LNG από το κινεζικό κράτος την πώληση ενός μεριδίου της τράπεζας στη Sibur στη Sinopec και τη συμφωνία για την παροχή πίστωσης για τον σιδηρόδρομο υψηλής ταχύτητας Μόσχας-Καζάν χωρίς κρατικές εγγυήσεις. Περισσότερα Είναι σημαντικό ότι οι προσωπικές σχέσεις Πούτιν-Σι ενισχύουν τις σχέσεις Ρωσίας-Κίνας παρέχοντάς της ένα «νέο δομικό στοιχείο», που ενισχύεται περαιτέρω από το γεγονός ότι και οι δύο αναμένεται να παραμείνουν στην εξουσία μέχρι τη δεκαετία του 2020, δίνοντας έτσι στη σχέση Ρωσίας-Κίνας «μια ευπρόσδεκτη «σταθερότητα στελεχών».

Κεφάλαιο 6: Παραγωγοί αποφάσεων στην προσέγγιση Ρωσίας και Κίνας

Η στρατηγική δράση κατά τον Herd είναι η στρατηγική συμπεριφορά. Οι στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές ενός κράτους ορίζονται σε επίσημα έγγραφα (π.χ. ένα Στρατιωτικό Δόγμα ή Έννοια Εξωτερικής Πολιτικής) και προσδιορίζονται οι συμφωνημένες απειλές εθνικής ασφάλειας, αναφορές σε έννοιες και δυνατότητες αντιμετώπισης αυτών των απειλών, σχετικοί θεσμικοί μηχανισμοί που αναδεικνύουν την ικανότητα δράσης και τους κανόνες που δίνουν νομιμότητα στην καταναγκαστική δράση. Αυτό είναι ένα σημείο εκκίνησης. Γενικότερα, ο επίσημος και ο ανεπίσημος λόγος μπορεί να προσδιορίσει την ευρύτερη κοσμοθεωρία των βασικών ελίτ και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύουν τα γεγονότα στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων ομιλιών σε εκδηλώσεις. Στη συνέχεια, πρέπει να εντοπιστούν πραγματικά παραδείγματα στρατηγικής δράσης για να προσδιοριστούν εάν τα τεκμηριωμένα επίσημα λόγια και η δηλωμένη πρόθεση ταιριάζουν με τις πραγματικές πράξεις και τα αποτελέσματα.

Τα άτομα ως δρώντες στις σχέσεις Ρωσίας-Κίνας

Κατά τον Lubina η έμφαση στα άτομα ως δρώντες στην πολιτική δεν υποστηρίζεται από όλες τις σχετικές με το ζήτημα θεωρίες της πολιτικής επιστήμης». Οι περισσότεροι εστιάζουν σε θεσμούς, κανόνες, κ.λπ. Υπάρχουν πολλά επιχειρήματα υπέρ αυτού, αλλά το πιο σημαντικό είναι πιθανώς ότι οι μετασχηματιστικές εξελίξεις όπως η παγκοσμιοποίηση ή ο εκδημοκρατισμός έχουν δημιουργήσει ένα πρότυπο όπου τα άτομα έχουν πολύ μικρότερη σημασία από τους κανόνες και τα πρότυπα του θεσμού για τον οποίο εργάζονται ή τον οποίο εκπροσωπούν. Αυτό ασφαλώς ισχύει σε δημοκρατίες όπου υπάρχουν συστήματα ελέγχου και ισορροπίας που προορίζονται να αποτρέψουν τον εκφυλισμό της εξουσίας από άτομα που διψούν για εξουσία. Επομένως, η σημασία των ατόμων στην πολιτική πράγματι μειώνεται στις δημοκρατικές χώρες.⁵⁵

Σε αδιαφανή μη-φιλελεύθερα κράτη ωστόσο, όπως η Ρωσία και η Κίνα, η σημασία των ατόμων δεν μπορεί να μην εκτιμηθεί. Η κουλτούρα της εμπιστευτικότητας είναι διάχυτη και οι πληροφορίες είναι περιορισμένες σε λίγα επιλεγμένα άτομα. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων πραγματοποιείται από μια μικρή ομάδα διαμορφωτών πολιτικής μαζί με τον αρχηγό τους εις βάρος των επίσημων

⁵⁵ Lubina M., *Russia and China - A political marriage of convenience – stable and successful*, (2017), Verlag Barbara Budrich

κρατικών δομών που είναι νομικά υπεύθυνες για τη νομοθεσία και την εκτέλεση. Υπάρχει μια υπερίσχυση των «προσωπικοτήτων έναντι των θεσμών»: αυτοί και τα προσωπικά τους δίκτυα έχουν σημασία πολύ περισσότερο από επίσημους θεσμούς, ή μάλλον «τα άτομα κάνουν τους θεσμούς, όχι οι θεσμοί το άτομο». Οι επιρροές των θεσμών «μπορεί να δυναμώνουν και να εξασθενούν καθώς τα άτομα κερδίζουν και χάνουν εύνοια». Τα άτομα, όχι οι θεσμοί ή οι μεγάλες ιδέες, «είναι υψίστης σημασίας» στην «αυλή», είτε είναι το Κρεμλίνο είτε το κινέζικο Zhongnanhai. Αυτό το «προσωποποιημένο μοντέλο» δεν περιορίζεται μόνο στους ηγέτες αλλά «αντιγράφεται σε όλα τα επίπεδα εξουσίας».⁵⁶

Η ισχυρή κουλτούρα της μυστικότητας και της άτυπης δικτύωσης δημιουργεί δύο ευρύτερα περιβάλλοντα πολιτικής — το πραγματικό και το εικονικό (το τελευταίο είναι τι βλέπουν οι ξένοι): ο πραγματικός κόσμος της πολιτικής είναι αποκλειστικός και σχεδόν αόρατος. Εκεί είναι που παίρνονται οι μεγάλες αποφάσεις. Η συντριπτική πλειοψηφία της πολιτικής τάξης παίζει μικρό ρόλο και η δημόσια συμβολή είναι ελάχιστη. Η κουλτούρα αυτή λειτουργεί με την αρχή ότι το λιγότερο είναι καλύτερο και ταυτόχρονα πιο συνεκτικό, πιο ασφαλές και πιο αποτελεσματικό. Χωρίς εξαιρετικά προνομιακή πρόσβαση είναι συχνά αδύνατο να γνωρίζουμε ποιος επηρέασε ποιον, τι και πώς. Είναι συχνή η περίπτωση «όσοι γνωρίζουν δεν μιλούν» και «αυτοί που μιλούν δεν ξέρουν.» Έτσι, σπάνια μπορεί κανείς να είναι σίγουρος ποιος ξεκίνησε ή επηρέασε τη λήψη αποφάσεων. Η διαδικασία και η σαφήνεια προκύπτουν μόνο με τη πάροδο του χρόνου, εάν ποτέ γίνει αυτό. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο ανθρώπινος παράγοντας ή ένα άτομο με την προσωπικότητά του εξακολουθεί να έχει την κυρίαρχη επιρροή στην ιστορία, τη συμπεριφορά και την αλλαγή της κρατικής πολιτικής.⁵⁷

Αυτό συμβαίνει γιατί η πραγματική ισχύς βρίσκεται ακόμα στα χέρια ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων, αντί να ελέγχεται και να εξισορροπείται από μηχανισμούς ελέγχου που είναι τόσο κυρίαρχοι στις δημοκρατίες. Στις μη-φιλελεύθερες χώρες, οι επίσημες δομές επισημοποιούν ή αποδέχονται τις αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί. Γι' αυτό η σημασία των προσωπικοτήτων είναι υψηλότερη στα μη-φιλελεύθερα συστήματα. Εδώ ο ρόλος και οι δυνατότητες του ηγέτη εξαρτώνται κυρίως από το εύρος της εξουσίας που βασίζεται στο χέρι του ή στα χέρια μιας στενής ομάδας που τον περιβάλλει. Αυτή είναι η περίπτωση τόσο της Ρωσίας όσο και της

⁵⁶ Ομοίως

⁵⁷ Ομοίως

Κίνας, όπου η διαδικασία λήψης αποφάσεων υλοποιείται από μια μικρή ομάδα διαμορφωτών πολιτικής με έναν αρχηγό, σε ένα στενό κύκλο, συχνά κατά τη διάρκεια άτυπων συναντήσεων. Γι' αυτό τονίζεται από τον Lubina ο ρόλος των ατόμων – Πούτιν στη Ρωσία και Σι στην Κίνα.⁵⁸

Η περίπτωση της ηγεσίας στη Ρωσία

Το πλαίσιο ανάλυσης της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας που προτείνει ο Herd είναι ένα αμάλγαμα του θεωρητικού πλαισίου της εξωτερικής πολιτικής, του ρεαλισμού αλλά και του κονστρουκτιβισμού. Το πλαίσιο είναι εκτενές και ο στόχος του είναι η κατανόηση της Ρωσικής στρατηγικής συμπεριφοράς που υποστηρίζει πολύ τη κατανόηση των δρώντων στην Ρωσική εξωτερική πολιτική. Η κατανόηση των σχέσεων μεταξύ του Προέδρου Πούτιν και των ρωσικών ελίτ φορέων λήψης στρατηγικών αποφάσεων και των ευρύτερων οικονομικών και πολιτισμικών δομών (νόρμες, έθιμα, παραδόσεις και ιδεολογίες) που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο πλαισιώνονται αυτές οι αποφάσεις είναι ένα σημαντικό κλειδί για το «ξεκλείδωμα» της ρωσικής στρατηγικής συμπεριφοράς.⁵⁹

Σημαντικό ρόλο έχουν 13 ομάδες δρώντων με φαινομενικά ξεχωριστούς, ανταγωνιζόμενους στόχους. Ο Πούτιν, η οικογένεια του και ο κύκλος του ή οι ακόλουθοι του τοποθετούνται σε αυτό το αναλυτικό πλαίσιο με την ασφάλεια και την ασφάλεια του καθεστώτος ως πρωταρχικούς στόχους. Ο Πούτιν δημιουργεί το «Μεγάλο Παιχνίδι» και συγκρούσεις που μόνο αυτός μπορεί να διαχειριστεί. Εκείνος αναπτύσσει ισορροπίες και αμυντικά μπλοκ. Έχει τη δύναμη να «σταματήσει σχεδόν οτιδήποτε στην Ρωσική επικράτεια. Επίσης διαιωνίζει τις έννοιες του «συλλογικού Πούτιν» και της «συλλογικότητας Πούτιν».⁶⁰ Ακολουθώντας αυτό το πλαίσιο αναγωγικά η σχέση με τη Κίνα εντάσσεται στους στόχους του Πούτιν και του στενού περιβάλλοντος του.

Όσον αφορά τις λειτουργικές (instrumental) πεποιθήσεις του Πούτιν, διακρίνονται τρία επαναλαμβανόμενα χαρακτηριστικά. Πρώτον, η κατανόηση κινδύνων από τον Πούτιν, η αντίληψή του για το κόστος και τα οφέλη καθορίζουν το πότε λαμβάνονται οι αποφάσεις και καθορίζουν την πρόθεση των αποφάσεων. Αυτό παραπέμπει σε μια αμυντική-αντιδραστική νοοτροπία. Κατά τον Πούτιν η Ρωσία είναι

⁵⁸ Ομοίως

⁵⁹ Herd G.P., *Understanding Russian Strategic Behaviour – Imperial Strategic Culture and Putin's Operational Code*, (2022) Routledge Contemporary Security Studies

⁶⁰ Ομοίως

υπό πολιορκία. Ως εκ τούτου, κάθε ενέργεια που λαμβάνεται για την αντιμετώπιση ή την αποτροπή της πολιορκίας μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως αμυντική και αντιδραστική, μια προσπάθεια διατήρησης του status quo. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι το ζήτημα του «ιδιόχειρου» ελέγχου του Πούτιν προσωπικά με μόνο μια μικρή ομάδα συμβούλων, με ελάχιστους, αν όχι καθόλου ελέγχους και ισορροπίες. Η λήψη βασικών στρατηγικών αποφάσεων εμφανίζονται ως αυτοσχέδιες απαντήσεις στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Τρίτον, ένα στυλ έμμεσης ερμηνείας και ασάφειας χαρακτηρίζει την επικοινωνία των αποφάσεων. Ενώ οι φιλοσοφικές πεποιθήσεις των υπευθύνων λήψης αποφάσεων εθνικής ασφάλειας χαρτογραφούνται στην επικρατούσα στρατηγική κουλτούρα, οι λειτουργικές τους πεποιθήσεις διαμορφώνονται επίσης από αυτό που έχει ονομαστεί «Κώδικας Πουτινισμού» ή «Κώδικας Πούτιν», δηλαδή τα συγκεκριμένα συναισθήματα, συνήθειες και ιδέες που μοιράζονται και άλλα μέλη της ομάδας του Πούτιν που είναι της γενιάς και της καταγωγής του.⁶¹ Η σύγχρονη ρωσική στρατηγική συμπεριφορά ή δράση δημιουργείται από τη συγχώνευση της διαρκούς στρατηγικής κουλτούρας με τις ιδιαιτερότητες του επιχειρησιακού κώδικα του Προέδρου Πούτιν.⁶²

Επί θητείας Πούτιν η γεωπολιτική παραμένει κυρίαρχη, αλλά υπάρχει κάτι περισσότερο: η οικονομία, το αυξανόμενο εμπόριο και ανάπτυξη συνεργασίας σε πολλούς τομείς: «η ριζική βελτίωση των διμερών σχέσεων οφειλόταν κυρίως σε αλλαγές στη ρωσική πλευρά αν και ο Πούτιν παρέμεινε πιστός στη δυτικοκεντρική παράδοση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, έχει ακολουθήσει μια πραγματικά πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, συνεπής με το καθεστώς και τις δυνατότητες της Ρωσίας ως παγκόσμιας δύναμης.»⁶³ Επί Πούτιν, οι σινο-ρωσικές σχέσεις έχουν βελτιωθεί. Η συνεργασία τους εμβάθυνε και εξομαλύνθηκαν οι σχέσεις σε πολλές πτυχές (οριοθέτηση των συνόρων, αύξηση του όγκου του εμπορίου, συνεργασία στην Κεντρική Ασία, ανάπτυξη της ρωσικής Άπω Ανατολής και κατευνάζοντας τις εκεί αντικινεζικές δυσανεκτικές). Απλώς, η Κίνα έχει γίνει με σταθερό ρυθμό ένας από τους σημαντικότερους εταίρους της Ρωσίας, όχι μόνο ως εναλλακτική στη Δύση, πραγματική ή φανταστική.⁶⁴

⁶¹ Ομοίως

⁶² Ομοίως

⁶³ Lo B., *Axis of Convenience Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, (2008), Brookings Institution Press

⁶⁴ Lubina M., *Russia and China - A political marriage of convenience – stable and successful*, (2017), Verlag Barbara Budrich

Οι σχέσεις με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας αγγίζει πολλές πτυχές του εσωτερικού της Ρωσίας και την εξωτερική πολιτική – μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι πιο σημαντικές για τη Ρωσία από αυτή την άποψη. Η ενίσχυση των πραγματικών δεσμών με την Κίνα σήμαινε ότι η Κίνα έγινε παράγοντας προβληματισμού στην εσωτερική πολιτική της Ρωσίας. Αυτό συνέβη και θεσμικά και εγχώρια. Σε θεσμικό επίπεδο, πριν από τη στροφή της Ρωσίας στην Ασία, οι σύνδεσμοι με την Κίνα ήταν «πρωτόγονοι». Δημιουργήθηκε μια διακυβερνητική επιτροπή για την προετοιμασία των συναντήσεων των πρωθυπουργών και στρατηγικού διαλόγου για ενεργειακά θέματα στην οποία συμποεδρεύει ο πρώτος αντιπρόεδρος της ρωσικής κυβέρνησης Ιγκόρ Σουβάλοφ, ο ισχυρός άνθρωπος του Πούτιν για την αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων. Αυτή η επιτροπή έχει γίνει το βασικό όργανο για τη διαπραγμάτευση διμερών έργων μεγάλης κλίμακας.⁶⁵

Εκτός από αυτούς τους θεσμούς ο Πούτιν έβαλε τον φίλο του Γκενάντι Τιμτσένκο να προεδρεύει του Ρωσο-Κινεζικού Επιχειρηματικού Συμβουλίου. Επιπλέον, από τη διακυβερνητική επιτροπή διαχώρισε τον «Ενεργειακό διάλογο» και υπάρχει μια άλλη επιτροπή για τον πολιτισμό (άνθρωποι σε ανθρώπους) διμερή θέματα με επικεφαλής τον Oleg Golodet. Έχουν δημιουργηθεί πολλά διοικητικά όργανα που ασχολούνται με την Κίνα που κάνει τη ρωσική πολιτική επιρρεπή σε γραφειοκρατικές καθυστερήσεις. Σε προσωπικό επίπεδο, ισχυρός υποστηρικτής της Σινο-ρωσικής συνεργασίας ήταν ο Ιγκόρ Ρογκάτσεφ, «ένας πατριάρχης των Σινο-Ρωσικών σχέσεων» και πρεσβευτής της Ρωσίας στην Κίνα από το 1992 έως το 2005. Παρόλο που πέθανε το 2012, η κληρονομιά του άντεξε.

Ο ενεργειακός τομέας γενικά είναι θετικός προς τη συνεργασία με την Κίνα, θεωρώντας την ως ευκαιρία και όχι απειλή, παρά τις δυσκολίες κατά τις διαπραγματεύσεις με το Πεκίνο. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τη γραφειοκρατία για την οποία το κοινωνικοπολιτικό μοντέλο της Κίνας φαινόταν πολύ ελκυστικό.⁶⁶

Οι ρωσικές ελίτ γνωρίζουν την αύξηση στην ασυμμετρία υπέρ του Πεκίνου και τις αρνητικές συνέπειές του («προσάρτημα για πόρους») και γνωρίζουν ότι «η Ρωσία χρειάζεται την Κίνα περισσότερο από όσο η Κίνα χρειάζεται τη Ρωσία». Ωστόσο, από την οικονομική κρίση του 2008, επέλεξαν να συνεργαστούν ούτως ή άλλως διότι θεωρούν την ανερχόμενη Κίνα μια ευκαιρία παρά μια απειλή – για αυτούς η Κίνα είναι

⁶⁵ ομοίως

⁶⁶ ομοίως

«μια καλοήθης υπερδύναμη εν εξελίξει». Πρώτον, παρά τις προσπάθειές της, η Ρωσία δεν μπορεί να εξισορροπήσει την κινεζική επιρροή, γι' αυτό προτιμά την τακτική του «bandwagon». Δεύτερον, η άνοδος της Κίνας δεν απειλεί τη Ρωσία (ακόμη) γιατί η Μόσχα γνωρίζει ότι –προς το παρόν– οι στρατηγικές φιλοδοξίες της Κίνας είναι συγκεντρωμένες κάπου αλλού. Τρίτον, η Κίνα σέβεται τις φιλοδοξίες της Ρωσίας στη μετασοβιετική περιοχή και έχει πολλή συμπάθεια για τις ρωσικές ενέργειες εκεί, η οποία εξαλείφει τον ανταγωνισμό. Τέταρτον, αν και Ρώσοι αναγνωρίζουν την επιτυχία των Κινέζων (με ένα μείγμα φθόνου και γοητείας), παραμένουν μάλλον αποστασιοποιημένοι σχετικά με τον τελικό θρίαμβο των μεταρρυθμίσεων: συνειδητοποιούν ότι ο κινεζικός εκσυγχρονισμός είναι ακόμη ημιτελής και η Κίνα έχει ακόμη πολύ δρόμο να διανύσει. Η ρωσική ελίτ επέλεξε να πάει στην Κίνα όχι επειδή ήθελαν να επιλέξουν το «μοντέλο της Κίνας» (αυτό θα απαιτούσε επίσης πολλές μεταρρυθμίσεις που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν το καθεστώς Πούτιν), αλλά για να το διαφοροποιήσουν με εμπορικούς δεσμούς πέρα από τη Δύση για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων από την υπερβολική εξάρτηση στην παγκόσμια οικονομία που κυριαρχείται από τη Δύση: πρόκειται «για τη διαφοροποίηση του οικονομικού και γεωπολιτικού κινδύνου». Πέμπτο, η Κίνα δεν ανακατεύεται στο εσωτερικό των Ρωσικών υποθέσεων. Έκτο, μια ανερχόμενη Κίνα αποδυναμώνει τις Ηνωμένες Πολιτείες και σχηματίζει ένα πιο ισορροπημένο διεθνές σύστημα, δίνοντας στη Μόσχα χώρο για ελιγμούς.⁶⁷

Η Ρωσία, αν και αγωνιά για την άνοδο της Κίνας, γνωρίζει ότι η κινεζική ιστορική δυσαρέσκεια επικεντρώνεται στη Δύση και όχι στη Ρωσία. Τέλος η Ουκρανική κρίση έχει προσθέσει έναν ακόμη λόγο: συναισθηματικούς δεσμούς με κινεζικές ελίτ σε μια κοινή θεώρηση, η οποία «αποτελούσε ένα είδος ομαδικής ψυχοθεραπείας για τη ρωσική ηγεσία μετά το τραύμα της κρίσης στην Ουκρανία. Μια δυσάρεστη αίσθηση της απομόνωσης και των συναισθημάτων οργής για αυτό που θεωρήθηκε ως προδοσία από τη Δύση συνδυάστηκε με την αίσθηση του ανήκειν σε μια ανανεωμένη μεγάλη δύναμη μετά την ενσωμάτωση της Κριμαίας στη Ρωσία, και αυτό δημιούργησε έντονη ανάγκη για διεθνείς αδελφές ψυχές.»⁶⁸

⁶⁷ Lubina M., *Russia and China - A political marriage of convenience – stable and successful*, (2017), Verlag Barbara Budrich

⁶⁸ ομοίως

Η περίπτωση της ηγεσίας της Κίνας

Οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων που καθοδηγούν την ανάπτυξη της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής παραδοσιακά ήταν δύσκολο να παρατηρηθούν, ειδικά από το εξωτερικό. Μια προσπάθεια να εξεταστούν οι άνθρωποι και οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής παρέχει μόνο μερικές εξηγήσεις ή πληροφορίες για τις τρέχουσες ή μελλοντικές πολιτικές του Πεκίνου. Ωστόσο, το επιχείρημα ότι την τρέχουσα δομή των διεθνών σχέσεων της Κίνας διαχειρίζεται μια πολύ συγκεντρωτική και κλειστή ελίτ στο Πεκίνο δεν είναι πλέον τόσο έγκυρη όσο ήταν παλαιότερα. Ειδικά από τότε που η κυβέρνηση του Προέδρου Σι ανέλαβε έναν πιο άμεσο ρόλο τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή χάραξη πολιτικής στην Κίνα, ιδιαίτερα σε σύγκριση με τους πιο πρόσφατους προκατόχους του, Χου Ζιντάο και Ζιανγκ Ζεμίν.⁶⁹

Κατά τον Cai Xia από πολλές απόψεις, το ΚΚΚ έχει αλλάξει ελάχιστα από τότε που το κόμμα ανέλαβε την εξουσία το 1949. Τώρα, όπως και τότε, το κόμμα ασκεί απόλυτο έλεγχο στην Κίνα, που κυβερνά τον στρατό, τη διοίκησή και το νομοθετικό σώμα. Η κομματική ιεραρχία, με τη σειρά της, είναι υπόλογη στην Μόνιμη Επιτροπή του Πολιτικού Γραφείου, το κορυφαίο όργανο λήψης αποφάσεων στην Κίνα που αποτελείται από πέντε έως εννέα μέλη του ευρύτερου Πολιτικού Γραφείου. Η Μόνιμη Επιτροπή έχει ως επικεφαλής τον γενικό γραμματέα του κόμματος, τον κορυφαίο ηγέτη της Κίνας. Από το 2012, αυτός είναι ο Σι. Οι λεπτομέρειες για το πώς λειτουργεί η Μόνιμη Επιτροπή είναι ένα στενά φυλαγμένο μυστικό, αλλά είναι ευρέως γνωστό ότι λαμβάνονται πολλές αποφάσεις μέσω της κυκλοφορίας εγγράφων που αφορούν σημαντικά ζητήματα πολιτικής, στο περιθώριο των οποίων τα μέλη της επιτροπής προσθέτουν σχόλια. Τα έγγραφα συγγράφονται από κορυφαίους ηγέτες σε υπουργεία και άλλα κομματικά όργανα, καθώς και από ειδικούς από τα καλύτερα πανεπιστήμια και δεξαμενές σκέψης και το να κυκλοφορεί το υπόμνημά κάποιου στα μέλη της Μόνιμης Επιτροπής θεωρείται σημαντικό διαπιστευτήριο στο ίδρυμα από όπου προέρχεται ο συγγραφέας.⁷⁰

Υπάρχει επίσης ένας λιγότερο επίσημος μηχανισμός εντός της κινεζικής κυβέρνησης που λειτουργεί ως *υπερ*-υπουργικός συντονιστής πολιτικής που συντονίζει την ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής. Η Ηγετική Ομάδα Εξωτερικών Υποθέσεων,

⁶⁹ Lanteigne M., *Chinese Foreign Policy – An Introduction*, (2020), Routledge

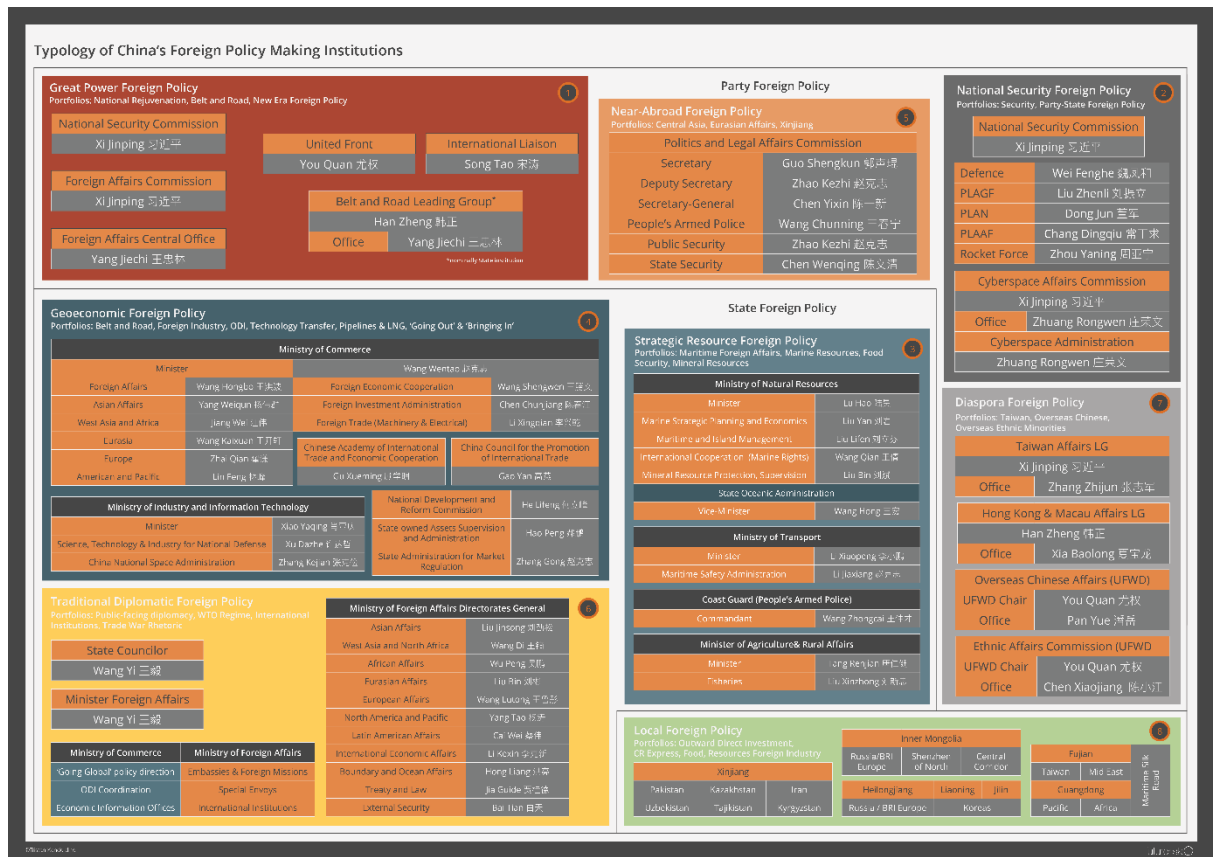
⁷⁰ Cai X., *The Weakness of Xi Jinping*, September/October 2022, *Foreign Affairs*

δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Ο Σι ανέλαβε την ηγεσία της το 2012, με τον τότε αντιπρόεδρο Li Yuanchao να ενεργεί ως αναπληρωτής. Η ομάδα αυτή συγκέντρωνε συχνά αρκετούς φορείς για να συζητήσουν τομείς ανάπτυξης της εξωτερικής πολιτικής, ξεπερνώντας τα γραφειοκρατικά εμπόδια και επιτρέποντας ειδικούς από διαφορετικά υπόβαθρα πολιτικής για πιο αποτελεσματική επικοινωνία. Η ομάδα επέτρεψε επίσης πιο άμεσες επαφές μεταξύ των ειδικών της εξωτερικής πολιτικής και των κορυφαίων στην ηγεσία. Τον Μάρτιο του 2018 η ομάδα αυτή μετονομάστηκε σε Κεντρική Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων, με επικεφαλής επίσης τον Σι.⁷¹

Σύμφωνα με το διάγραμμα 1 του Kenderdine παρουσιάζεται η τυπολογία των θεσμών διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής της Κίνας. Παρατηρείται η ποικιλία, οκτώ (8) των θεσμών ή πυλώνων της διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής αλλά και η ηγετική θέση που κατέχει ο Σι στην εξωτερική πολιτική θεματική (1, 2 και εν μέρει 7) που έχει σχέση με τις μεγάλες δυνάμεις αλλά και τις «υψηλές» θεματικές (Εθνική Αναγέννηση, Μια Ζώνη Ένας Δρόμος, Εξωτερική Πολιτική Νέας Εποχής). Σημειώνεται ότι η τυπολογία έχει ιεράρχηση με αριθμηση φθίνουσας σημασίας.

Διάγραμμα 1 Τυπολογία των θεσμών διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής της Κίνας

⁷¹ Lanteigne M., Chinese Foreign Policy-An Introduction, (2020), 4th Edition, Routledge

Πηγή : Tristan Kenderdine, Who Makes Foreign Policy in China, (2022)

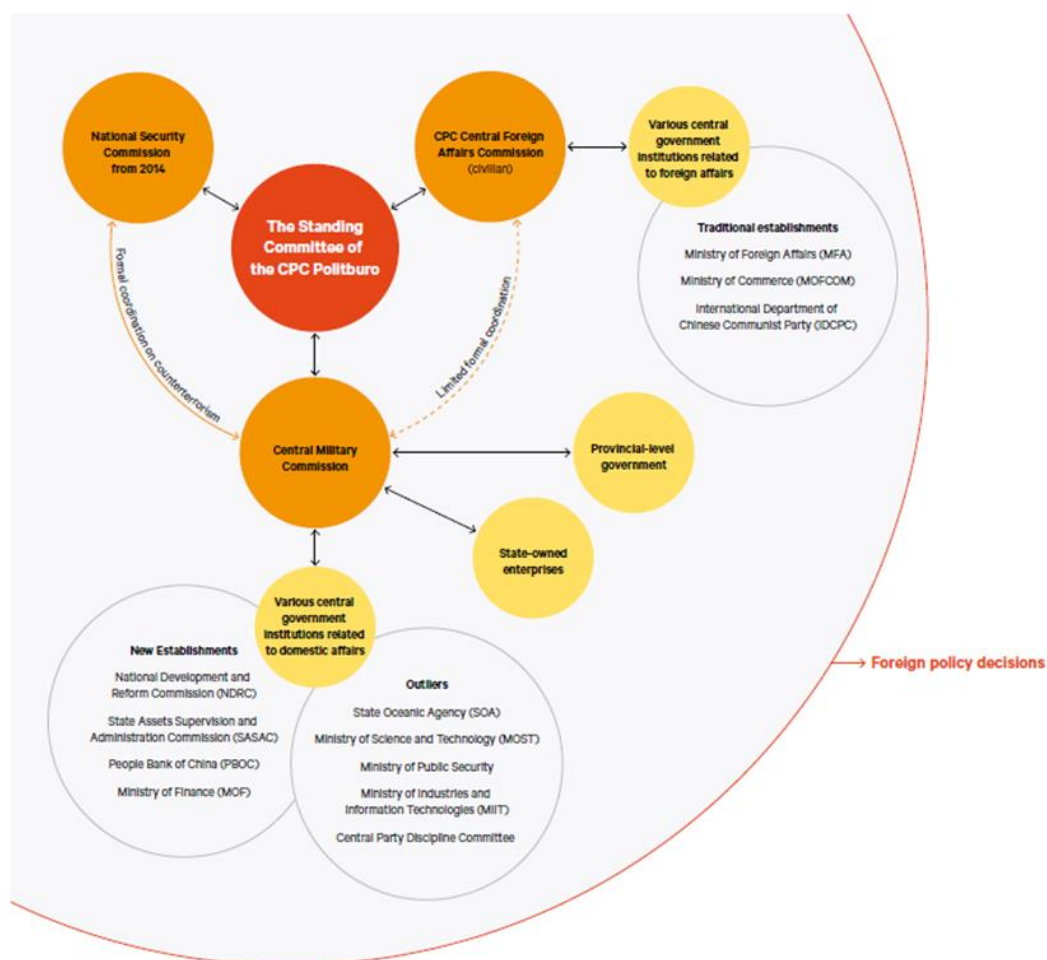
Μόλις έγινε Γενικός Γραμματέας, ο Σι ανέλαβε την προεδρία των περισσότερων από τις ισχυρές Ηγετικές Μικρές Ομάδες (Leading Small Groups), συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών υποθέσεων και εθνικής ασφάλειας. Ο Σι είναι επίσης επικεφαλής της νέας Επιτροπής Κρατικής Ασφάλειας που ανακοινώθηκε τον Οκτώβριο 2013. Όχι μόνο ο Σι Τζινπίνγκ έχει συγκεντρώσει πιο επίσημη ισχύ από οποιονδήποτε από τους δύο προκατόχους του, Χου Ζιντάο (2002–2012) και Ζιαγκ Ζεμίν (1989–2002), αλλά ο Σι φαίνεται επίσης να έχει έντονο προσωπικό ενδιαφέρον για θέματα εξωτερικής πολιτικής. Μια τέτοια προσωποποίηση της πολιτικής υπήρξε σπάνια στο κινεζικό σύστημα μετά τον Ντενγκ Ζιάοπινγκ που αποσύρθηκε πριν περίπου 25 χρόνια. Ουσιαστικά, ο Σι είναι πλέον ο μοναδικός συντονιστής της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.⁷² Εξάλλου, η φύση του κινεζικού συστήματος από «πάνω προς τα κάτω» σημαίνει ότι ο Σι δεν έχει άλλο άτομο ή ομάδα που να ελέγχει την ισχύ του. Απομακρυνόμενος περισσότερο από τη

⁷² Jacobson L., Manuel R., How are foreign policy decisions made in China? Special Issue – Asia & the Pacific Policy Studies, (2016) vol. 3, no.1, pp 101-110

«συλλογική ηγεσία» όταν πρόκειται για τη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, ο Σι ελαχιστοποιεί τις ευκαιρίες για την τροποποίηση των αποφάσεων του.⁷³

Την ίδια στιγμή η επίσημη δομή της λήψης αποφάσεων της Κίνας για την εξωτερική πολιτική και ασφάλεια είναι τόσο πολύπλοκη που δεν πρέπει να υπερβάλλεται η έκταση στην οποία η επίσημη εξουσία αλλάζει τη λήψη αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική γενικότερα. Η επίτευξη συναίνεσης - ή τουλάχιστον η εντύπωση της συναίνεσης—μεταξύ των ανώτερων ηγετών του ΚΚΚ συνεχίζει να είναι εξαιρετικά σημαντική για την διατήρηση της πολιτικής ενότητας και σταθερότητας.⁷⁴ Όπως δείχνει το διάγραμμα 2 η πολυπλοκότητα στην εξωτερική πολιτική της Κίνας χρήζει ιδιαίτερης προσοχής.

Διάγραμμα 2 – Πολυπλοκότητα της εξωτερικής πολιτικής στη Κίνα

Πηγή: Yu & Ridout 2021

⁷³ ομοίως
⁷⁴ ομοίως

Επιπλέον, ο Πρόεδρος της Διαρκούς Επιτροπής του Πολιτικού Γραφείου ήταν και εξακολουθεί να είναι η τελική αρχή για τις μεγάλες αποφάσεις στην εξωτερική πολιτική. Ακόμη και κατά την εποχή του Χου Ζιντάο, όταν τονίστηκε περισσότερο η συλλογική ηγεσία σε σχέση με σήμερα, ο Χου ήταν ο απόλυτος παραγωγός αποφάσεων σε σημαντικά θέματα. Για παράδειγμα, αφού η Βόρεια Κορέα πραγματοποίησε μια πυρηνική δοκιμή το 2006, ειπώθηκε ότι ο Χου αναγκάστηκε προσωπικά να επεξεργαστεί τη διατύπωση της επίσημης αντίδρασης της Κίνας επειδή κανείς άλλος δεν ήθελε να αναλάβει την ευθύνη για ένα τόσο ευαίσθητο θέμα.⁷⁵

Η κινεζική κυβέρνηση υπογραμμίζει τακτικά τη σημασία των βασικών αρχών, όπως η μη παρέμβαση, προβάλλοντας μια εικόνα ότι είναι ένας παράγοντας με αρχές στις διεθνείς υποθέσεις. Η ροπή της να τηρεί μια ηθικολογική στάση αντικατοπτρίζει την εγχώρια πολιτική πραγματικότητα που ως κόμμα-κράτος απολαμβάνει ένα μονοπώλιο της «αλήθειας» και της αφήγησης στο εσωτερικό και οι πολιτικές του είναι πάντα σωστές. Αλλά, στην πραγματικότητα, συνεργάζεται με τον υπόλοιπο κόσμο με βάση τον υπολογισμό των συμφερόντων. Ο πραγματισμός, εγγενής στον νεοκλασικό ρεαλισμό αλλά τροποποιημένος από το «πρώτα-το-κόμμα» εθνικό συμφέρον σημαίνει ότι η βασική προσέγγιση για συνεργασία ή αντιπαράθεση είναι «εργαλειακή», η οποία είναι σε γενικές γραμμές το δεύτερο σημαντικότερο καθοριστικό χαρακτηριστικό του κομματικού-κρατικού ρεαλισμού.⁷⁶

Στον πυρήνα του ίδιου του ΟΗΕ, η Κίνα απολαμβάνει το καθεστώς της ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, στο οποίο φέρει την υποχρέωση να μοιράζεται την «ευθύνη για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με το άρθρο 24 του Χάρτη. Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, τη Βρετανία ή τη Γαλλία, οι οποίες αναλαμβάνουν τακτικά ηγετικό ρόλο σε δύσκολα ζητήματα ειρήνης και ασφάλειας η Κίνα προτιμά να παραμένει στο «πίσω κάθισμα». Η Κίνα συμπεριφέρεται επίσης διαφορετικά από τη Ρωσία, καθώς δεν επιλέγει προβληματική συμπεριφορά στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Είναι σημαντικό να μην συγχέεται η υποστήριξη της διατήρησης της ειρήνης και η ανάληψη ηγετικού ρόλου στη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλεια.⁷⁷

⁷⁵ Ομοίως

⁷⁶ Tsang S., Party-state Realism: A Framework for Understanding China's Approach to Foreign Policy, (2019), Journal of Contemporary China

⁷⁷ Ομοίως

Σύγκριση των συντελεστών των αποφάσεων

Η Ρωσία και η Κίνα είναι ιδιαίτερα πολύπλοκες χώρες. Το εσωτερικό τους πλαίσιο είναι δύσκολα κατανοητό από τον εξωτερικό παρατηρητή. Η προσέγγιση της Ρωσίας και της Κίνας αποτελεί μια σειρά πράξεων που δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθούν χωρίς να κατανοηθεί η φάση της εκτέλεσης τους και με δεδομένο ότι τα αποτελέσματα συχνά μπορεί να διαφέρουν αισθητά από τις αρχικές προθέσεις. Δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κάποιος ερευνητής τις αρχικές προθέσεις των δραττόντων στην Ρωσία και τη Κίνα. Όσο είναι δυνατόν ο στόχος είναι να εξηγηθούν οι προσλαμβάνοντες συμβάλλοντες παράγοντες στην παραγωγή πολιτικών αποφάσεων που συνθέτουν την εξωτερική πολιτική. Η διαδικασία αποφάσεων αλλά και οι κύριες ομάδες που συμμετέχουν σε ένα συνονθύλευμα διαπραγματεύσεων μπορούν να μας οδηγήσουν σε κάποιες υποθέσεις.

Ο Πούτιν και ο Σι έχουν με βεβαιότητα επιρροή στις σημαντικές αποφάσεις των δύο χωρών. Η σχέση των δύο χωρών έχει αναπτυχθεί σε μια μακρά περίοδο ήδη από το 2001 και νωρίτερα. Σε αυτή τη περίοδο η Ρωσία και η Κίνα πέρασαν αρκετές εσωτερικές και εξωτερικές κρίσεις που άλλοτε φανέρωσαν περισσότερο ή λιγότερο πώς καθορίζονται οι ρόλοι και οι ευθύνες στα ανώτατα κλιμάκια. Επίσης η μακρά διάρκεια της οικοδόμησης της σχέσης ξεπερνάει το γεγονός μιας κρίσης που πιθανότατα να προσέδιδε εκ των υστέρων στοιχεία για το πώς παίρνονται οι αποφάσεις στις δύο χώρες. Αυτή η πραγματικότητα καθιστά δύσκολη την εφαρμογή κάποιων πιλότων ή μοντέλων της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής όπως η θεωρία της *ομαδοσκέψης* (groupthink) που εξετάζει τη συλλογική ψυχολογία στη λήψη αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική.

Δείχνει ότι συχνά υπάρχει μια συναίνεση που επιτεύχθηκε όχι με την ελεύθερη συζήτηση μιας σειράς επιλογών, αλλά από ένα συνδυασμό φόβου, ιεραρχίας, κομφορμισμού και άγνοιας. Η ομαδική σκέψη ουσιαστικά συνίσταται στην τάση των ομάδων να επιδιώκουν την ταχεία εσωτερική συμφωνία ακόμη εις βάρος της ουσίας ενός προβλήματος, και στη συνέχεια να επιμένουν σε αυτή τη συναίνεση μπροστά σε αντιφατικά στοιχεία. Ο κριτικός έλεγχος της ορθοδοξίας ειδικά όταν αυτό σχετίζεται με τον αρχηγό της ομάδας, γίνεται εξαιρετικά δύσκολος, μερικές φορές γιατί στην πραγματικότητα υπάρχουν μερικά μέλη («mindguards») των οποίων η λειτουργία είναι η εγγύηση της συναίνεσης - όπως οι κομματικοί «whips» στη Βρετανική Βουλή των

Κοινοτήτων πειθαρχούν τους διαφωνούντες.⁷⁸ Η πληθώρα όμως των ανθρώπων που φαίνεται να εμπλέκονται στη λήψη αποφάσεων σε μια τόσο μακροχρόνια σχέση μας ωθεί να υποθέσουμε ότι ο ανθρώπινος παράγοντας είτε μια μικρή ομάδα της ελίτ είτε ένας ηγέτης λειτουργούν περισσότερο ως «εγγυητές» ώστε η προσέγγιση να μη ξεφύγει από κάποια συγκεκριμένα όρια. Αυτό μπορεί να μην είναι μια σαφής και κατηγορηματική απόφαση ενός συλλογικού οργάνου ή του Σι ή του Πούτιν αλλά περισσότερο ως ένα άτυπο σύνθημα ή μια νύξη κατά τη διάρκεια συνεδριάσεων ή συνομιλιών.

Η θεωρητική ενσωμάτωση της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής με τις θεωρίες διεθνών σχέσεων

Κατά την Hudson, ένα σημαντικό ζητούμενο είναι η θεωρητική ενσωμάτωση της ΑΕΠ. Ο πρώτος τύπος ενσωμάτωσης είναι θεμελιώδης για τον σκοπό της ΑΕΠ, και αυτός είναι η θεωρητική ενσωμάτωση σε όλα τα επίπεδα ανάλυσης ώστε να παραχθεί μια ολοκληρωμένη εξήγηση των αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ωστόσο, υπάρχει και μια δεύτερη μορφή ενσωμάτωσης που είναι επίσης σημαντική για το υποπεδίο της ΑΕΠ, δηλαδή η επιθυμία για μεγαλύτερη ενοποίηση μεταξύ θεωριών ΔΣ και ΑΕΠ. Παρά το γεγονός ότι η ΑΕΠ θεωρείται ως ένα υποπεδίο των ΔΣ, η σχέση μεταξύ του πεδίου των ΔΣ και του υποπεδίου της ΑΕΠ έχει διαχωριστεί.⁷⁹

Κατά την Hudson και όπως έδειξαν ορισμένα στοιχεία στη παρούσα εργασία, η θεωρία της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής, είναι πλούσια, λεπτομερής, πολυεπίπεδη, πολυεπιστημονική και επικεντρωμένη στη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής όπως εκτελείται από ανθρώπους. Όμως είναι σχετικά απλό να εξεταστεί κάθε ξεχωριστό επίπεδο ανάλυσης όπως οι ηγέτες ή οι ομάδες γύρω από τους ηγέτες. Αλλά η αληθινή υπόσχεση της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής (ΑΕΠ) πρέπει να είναι η θεωρητική ενσωμάτωση: η ενσωμάτωση της θεωρητικής διορατικότητας σε αυτά τα διάφορα επίπεδα για την ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης προοπτικής για τη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής.⁸⁰

Ο άτυπος κανόνας που ακολουθείται στην ΑΕΠ είναι η προσέγγιση των μελετών περιπτώσεων όπου υπάρχει μια μοναδική συμβολή ιστορικών, παγκόσμιων,

⁷⁸ Hill C., *Foreign Policy in the 21st Century*, (2016) 2nd Edition, Palgrave

⁷⁹ Hudson M.V. & Day B. S., *Foreign Policy Analysis-Classic and Contemporary Theory*, (2020), Rowman & Littlefield – 3rd Edition

⁸⁰ Ομοίως

περιφερειακών, γραφειοκρατικών, ομαδικών και πάνω από όλα ατομικών δυναμικών που εξηγούν ένα φαινόμενο όπως η προσέγγιση της Κίνας και της Ρωσίας. Σε αυτή τη προσέγγιση ο μελετητής της ΑΕΠ παρουσιάζει επιχειρήματα σχετικά με το ποιο επίπεδο ανάλυσης ήταν περισσότερο ή λιγότερο σημαντικό σε μια δεδομένη περίπτωση, με τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων να βρίσκονται στη θεωρητική καρδιά της προσπάθειας. Δεν υπάρχει τίποτα κακό σε αυτή την προσέγγιση, και υπάρχει καλός λόγος για τον οποίο παραμένει ο κανόνας. Κατά την Hudson ωστόσο, είναι επίσης αλήθεια ότι ορισμένοι μελετητές της ΑΕΠ έχουν επιδιώξει μια πιο ενδεδειγμένη προσπάθεια για την οικοδόμηση θεωριών, μια που είναι λιγότερο *ad hoc*, λιγότερο βασισμένη σε μελέτες περιπτώσεων και επιτρέπει μια περισσότερο *συστηματοποιημένη κατανόηση* του τρόπου με τον οποίο τα επίπεδα ανάλυσης τέμνονται και αλληλοεπιδρούν.

Η παρούσα εργασία δημιουργήθηκε προς την κατεύθυνση της εξαγωγής συμπερασμάτων που θα μπορούσαν δυνητικά να χρησιμεύσουν για την εκπόνηση μοντέλων που θα γεφυρώνουν την ΑΕΠ και τις θεωρίες διεθνών σχέσεων. Δεν μπορεί να ειπωθεί τότε ακριβώς λήφθηκε *μια* απόφαση από τον Πούτιν ή τον Σι σχετικά με την προσέγγιση των δύο χωρών. Δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε ούτε εάν ήταν μια απόφαση ή μια σειρά αποφάσεων. Το τοπίο είναι σύνθετο και όπως αναλύθηκε παραπάνω αλλά και κατά τον Mintz οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής μπορεί να λαμβάνονται από έναν μόνο ηγέτη, μια ομάδα ή ένα κυβερνητικό συνασπισμό. Υπάρχουν επίσης διάφοροι τύποι αποφάσεων που συνθέτουν την προσέγγιση της Ρωσίας και της Κίνας: μονομερείς αποφάσεις, διαδραστικές αποφάσεις, διαδοχικές αποφάσεις και διαδοχικές-διαδραστικές αποφάσεις. Επίσης οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής στην περίπτωση της Κίνας και της Ρωσίας επηρεάζονται πολύ από την προσωπικότητα των ηγετών, το προσλαμβάνον περιβάλλον της εξωτερικής πολιτικής, τους διεθνείς και εγχώριους παράγοντες. Ακόμα οι αποφάσεις επηρεάζουν τις επόμενες αποφάσεις και συχνά χαράσσουν ένα «μονοπάτι» για νέες αποφάσεις.⁸¹ Άρα το έργο του ερευνητή είναι ιδιαίτερα δύσκολο όταν καλείται να ιχνηλατήσει τη διαδρομή μιας απόφασης ειδικά όταν πρόκειται για μια απόφαση που προκαλεί συνεπακόλουθες αποφάσεις στους προσλαμβάνοντες ως αντιπάλους όπως η απόφαση πίσω από την προσέγγιση Ρωσίας και Κίνας.

⁸¹ Mintz A., DeRouen K., *Understanding Foreign Policy Decision Making*, (2010), Cambridge University Press

Οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής συχνά λαμβάνονται υπό χρονικούς περιορισμούς και περιορισμούς πληροφόρησης ιδιαίτερα σε περιπτώσεις κρίσεων. Συνεπάγονται μια ανταλλακτική σχέση αξίας και μη ανακτήσιμου κόστους. Επηρεάζονται από αντιλήψεις και εσφαλμένες αντιλήψεις, εικόνες και συστήματα πεποιθήσεων, συναισθήματα αλλά και υπολογισμούς βασισμένους στην εσωτερική πολιτική αλλά και στα οικονομικά. Διαμορφώνονται από την προσωπικότητα των ηγετών, από λανθασμένους υπολογισμούς, τις ανταγωνιστικές πολιτικές ατζέντες αλλά και άλλα συμφέροντα. Οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής επηρεάζονται επίσης από μια σειρά διεθνών επιρροών όπως η αποτροπή, η κούρσα εξοπλισμών, ο στρατηγικός αιφνιδιασμός, ο τύπος του καθεστώτος του αντιπάλου, οι συμμαχίες κ.λπ. Οι ηγέτες είναι επιρρεπείς σε γνωστικές προκαταλήψεις και λάθη στη λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής.⁸² Όμως στη περίπτωση της προσέγγισης Κίνας και Ρωσίας δεν υπάρχει ένα γεγονός που θα μπορούσε να προσδιοριστεί ως «κρίση» όπως για παράδειγμα η κρίση της Κούβας του 1962. Αυτή η πραγματικότητα μας επιτρέπει να εξάγουμε συμπεράσματα με βάση τη παρελθοντική εμπειρία από το 2012 έως το 2021 που επιτρέπει να τοποθετήσουμε τις αποφάσεις του Σι και του Πούτιν σε ένα πλαίσιο αναφοράς.

Επομένως, με βάση την παρουσίαση και ανάλυση των κεφαλαίων που προηγήθηκαν θα μπορούσε να χρησιμεύσει μια σχηματική απεικόνιση ενός προκαταρκτικού μοντέλου που, υπό συνθήκες, θα εκτίθετο σε περεταίρω έρευνα από μελλοντικούς ερευνητές. Αυτό το μοντέλο προσφέρεται ως μια πρωτόλεια ιδέα *επεξήγησης των αποφάσεων δύο ηγετών υπό συνθήκες μη-κρίσης*. Δεν είναι ο σκοπός της εργασίας να παρουσιάσει το πλαίσιο αποφάσεων εν μέσω μιας κρίσης ώστε να συγκρίνει τις δύο καταστάσεις: αποφάσεις εν μέσω κρίσης και αποφάσεις εν μέσω περιόδου μη-κρίσης. Είναι μια πρώτη προσπάθεια να ενωθεί ο κόσμος της ΑΕΠ με τις θεωρίες διεθνών σχέσεων με βάση τη μελέτη των περιπτώσεων της Ρωσίας και της Κίνας αλλά και την εμβάθυνση στον ρόλο των ηγεσιών. Το προκαταρκτικό μοντέλο με ονομασία «εκκρεμές του πολέμου» επιχειρεί να τοποθετήσει τον ρόλο των αποφάσεων των ηγεσιών στη θεωρία των διεθνών σχέσεων (δηλαδή στην επεξήγηση του πολέμου) και άρα να επιχειρήσει να συμβάλλει στην αιώνια ερώτηση «τι προκαλεί τον πόλεμο». Ο κίνδυνος ελλοχεύει να προσληφθεί το μοντέλο ως ημιτελής ή μια έκφραση «νομοειδούς» συμπεράσματος. Το «εκκρεμές του πολέμου» στο διάγραμμα που

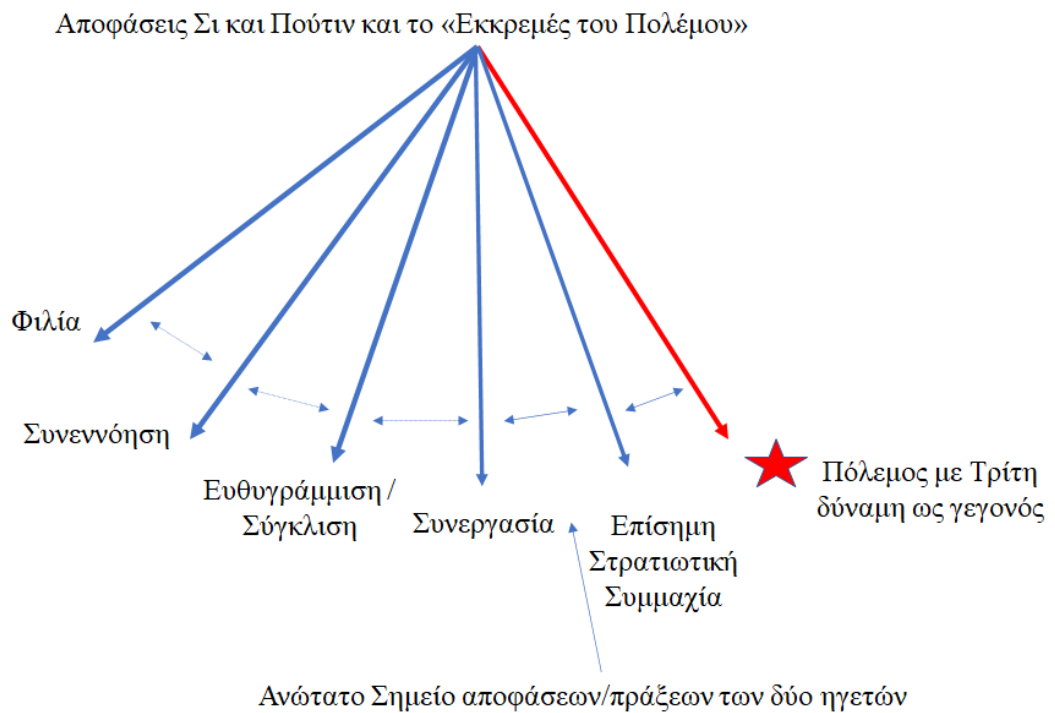
⁸² Ομοίως

ακολουθεί προσδίδει μια απεικόνιση προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσει το σκεπτικό του Πούτιν και του Σι αλλά και εφόσον υποθέσουμε ότι λαμβάνουν τέτοιου είδους αποφάσεις μόνοι τους (δηλαδή την προσέγγιση Ρωσίας και Κίνας): σε συνθήκες μη-κρίσης – και αυτό είναι πολύ σημαντικό να σημειωθεί - κανένας από τους δύο δεν θα επιχειρήσει να εισέλθει σε μια επίσημη στρατιωτική συμμαχία διότι με βάση τον πολυπολικό σημερινό χαρακτήρα του κόσμου και την ιστορική εμπειρία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου θα οδηγούσε σε μια αντίδραση από την αντίπαλη πλευρά που ενδεχομένως, και υπό πολλές προϋποθέσεις, να οδηγούσε σε πόλεμο. Σύμφωνα με το διάγραμμα 3 οποιαδήποτε ενέργεια τους, είτε προφορική είτε επίσημη, δεν θα φτάσει στο σημείο της *επίσημης* στρατιωτικής συμμαχίας διότι έχουν την γνώση του «λογικού δρώντος» κατά τον Mintz αλλά και άλλους (Allison, MacDonald). Τα οφέλη από μια επίσημη στρατιωτική συμμαχία δεν είναι εμφανή. Περαιτέρω, οι Σι και Πούτιν φαίνεται να γνωρίζουν όχι μόνο τις ρεαλιστικές σχολές σκέψης αλλά και του κονστρουκτιβισμού αφού είναι πολύ προσεκτικοί στο να μην προσπαθήσουν να «κατασκευάσουν» με τις λέξεις και τις δηλώσεις τους μια επίσημη στρατιωτική συμμαχία.

Το μοντέλο δίνει μια ισχυρή, επιδραστική έννοια στον *δρώντα*, δηλαδή στη θέση και στο πρόσωπο του Σι και του Πούτιν.

Ο ανθρώπινος παράγοντας επομένως επέρχεται ως πολύ σημαντικός, σύνθετος μεν, επεξηγηματικός πυλώνας των διεθνών σχέσεων. Το ενδιαφέρον είναι ότι οι ηγέτες που ανελίσσονται στο ανώτατο επίπεδο όπως ο Πούτιν και ο Σι έχουν *πολύ λογική συμπεριφορά* σε ένα μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον.

Διάγραμμα 3 : Αποφάσεις Σι και Πούτιν και το «Εκκρεμές του Πολέμου»

Οι μελλοντικοί ερευνητές θα πρέπει να μελετήσουν την αντίδραση της τρίτης πλευράς (εν προκειμένω των ΗΠΑ) μετά από την κάθε κοινή ενέργεια της Ρωσίας και της Κίνας. Αυτό θα βοηθήσει τον εμπλουτισμό του διαγράμματος μέσα από την έρευνα δηλώσεων και άλλων εμφανών πράξεων που στο σημερινό κόσμο των εντυπώσεων δεν είναι εύκολο να ανιχνευθούν.

Μέρος Γ: Επίλογος

Ο προβληματισμός που έχει αναπτυχθεί στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και την εξωτερική πολιτική σχετικά με τον χαρακτήρα της προσέγγισης της Ρωσίας με την Κίνα είναι απότοκος μιας σειράς γεγονότων που δημιουργούν ερεθίσματα και προκλήσεις για την δημιουργία απαντήσεων από τους αναλυτές και τους ειδικούς των Διεθνών Σχέσεων και της Εξωτερικής Πολιτικής. Η ενασχόληση με το ζήτημα αυτό περιστρέφεται γύρω από τις αιτίες που οδηγούν αυτές τις χώρες να προσεγγίζουν η μία την άλλη, από τον χαρακτήρα, τις ιδιότητες και το εύρος της ιδιότυπης αυτής σχέσης αλλά και τον προβληματισμό, εάν οι διαμορφούμενες την τελευταία δεκαετία προσωπικές σχέσεις των δύο ηγεσιών-ειδικότερα οι σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ Πούτιν και Σι-έχουν επηρεάσει την σύσφιξη των κρατικών σχέσεων και διαμορφώνουν στην εξωτερική πολιτική ένα πλέγμα στρατηγικών συμφερόντων που λειτουργούν προς το αμοιβαίο συμφέρον των δύο (2) κρατών.

Οι Ρώσο-κινεζικές σχέσεις πέρασαν διαδοχικά από περιόδους συνεργασίας, αντιπαλότητας και ομαλοποίησης. Σήμερα οι σχέσεις αυτές βρίσκονται σε ένα επίπεδο συνεργασίας στην καινούργια εποχή και αντιπροσωπεύουν ένα νέο τύπο σχέσεων με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, που ανταποκρίνεται στα εθνικά τους συμφέροντα και καταδεικνύουν μια στρατηγική τάση διαρκούς ανάπτυξης ενώ παράλληλα υποβαθμίζουν τις παλιές ιστορικές τους διαφορές.

Η Κίνα είναι ο κυριότερος συνεργάτης της Ρωσίας στη διεθνή σκηνή. Οι προσεγγίσεις των δύο (2) χωρών απέναντι στα θεμελιώδη ζητήματα της σύγχρονης παγκόσμιας τάξης συμπίπτουν ή βρίσκονται πολύ κοντά. Η Κινέζο-ρωσική σχέση εμφανίζεται σαν παράγοντας κλειδί για τη διατήρηση της διεθνούς σταθερότητας - κατά την άποψή τους-και καταλύτης για την εγκαθίδρυση μιας νέας πολυπολικής παγκόσμιας τάξης. Εκείνο όμως που είναι πολύ σημαντικό και αναπτύσσεται ραγδαία είναι οι οικονομικές σχέσεις των δύο (2) κρατών. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο κύκλος εργασιών στο διμερές εμπόριο το 2019 έφθασε τα 110.9 δις δολάρια με τις Ρωσικές εξαγωγές να ξεπερνούν τα 56,8 δις δολάρια. Η Κίνα όμως είναι οικονομικά, εμπορικά προσανατολισμένη προς τη Δύση. Ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών της Κίνας με τις ΗΠΑ και την Ε.Ε. είναι μεγαλύτερος από εκείνον με την Ρωσία. Η Κινεζική οικονομία εξαρτάται από τις εξαγωγές και την εισαγωγή υψηλής τεχνολογίας από τις ΗΠΑ. Η Κίνα δεν μπορεί να αρκεστεί σε εμπορικές σχέσεις αποκλειστικά με τη Ρωσία. Από την άλλη πλευρά εμφανίζεται αποφασισμένη να διευρύνει την οικονομική της εμπλοκή σε περιοχές όπως η Αρκτική, η Ανατολική Σιβηρία, η Κεντρική Ασία,

υποβαθμίζοντας όμως τη σημασία αυτής της εμπλοκής για να αποφύγει τις υποψίες της Ρωσικής πλευράς ότι μπορεί να αποτελέσει στρατηγική απειλή για τη Μόσχα.

Η διεύρυνση και εμβάθυνση των σχέσεων των δύο (2) κρατών ενισχύθηκε από μια σειρά παρεμβάσεων των ηγεσιών τους, που παίζουν καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση των εξωτερικών σχέσεων των χωρών αυτών. Τον Μάιο του 2015 ο Κινέζος ηγέτης Σι Τζιν Πινγκ επισκέφθηκε τη Ρωσία και εκδήλωσε ότι "η Κίνα και η Ρωσία γιορτάζουν και βαθαίνουν την παλιά φιλία τους που είναι σημαδεμένη από την επιτυχημένη συνεργασία και τα κερδοφόρα για όλους αποτελέσματα ενώ προσθέτουν ταυτόχρονα νέες πτυχές στη στρατηγική συνεργασία τους". Στις 13 Νοεμβρίου 2019 οι αρχηγοί των χωρών συναντήθηκαν στο πλαίσιο της Συνόδου των BRICS στην Βραζιλία. Την 2 Δεκεμβρίου 2019 η έναρξη της λειτουργίας του αγωγού φυσικού αερίου Ρωσίας-Κίνας έγινε με την παρουσία τους μέσω τηλεδιάσκεψης. Το πρώτο 7μηνο του 2020 οι τηλεφωνικές επαφές τους ήταν συνεχείς με αντικείμενο τις διμερείς σχέσεις και την αντιμετώπιση του COVID19.

Η φύση της συνεργασίας έχει δημιουργήσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Πολλές φορές βασικές πτυχές αυτής της συνεργασίας, που προσδιορίζουν την υφή της ενδέχεται να αποκρύπτονται. Οι δύο χώρες θα είχαν συμφέρον να αποκρύπτουν την πραγματική έκταση και το βάθος της συνεργασίας καθώς και τις πραγματικές δεσμεύσεις. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ακριβής γνώση της φύσης αυτής της σχέσης διότι θα μπορούσε να αποτελέσει στρατιωτική απειλή για τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Το NATO επίσης έχει όπως είναι φανερό ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κατανόηση των σχέσεων των δύο (2) χωρών εξαιτίας των ενδεχομένως αδυναμιών του όσον αφορά στην επιχειρησιακή αμυντική λειτουργία του.

Η Ρώσο κινεζική συνεργασία αποτελεί τον πυρήνα της πρόκλησης ασφαλείας που θέτουν στις ΗΠΑ, γιατί θεωρείται και - άλλωστε-αποτελεί διακηρυγμένο στόχο ότι επιδιώκει να αποδυναμώσει την στρατιωτική κυριαρχία των ΗΠΑ, καθώς και το υπάρχον σύστημα ασφαλείας στην Ευρώπη και την Ασία. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε προς αυτή την κατεύθυνση οι κινήσεις της Κίνας στη θάλασσα της Νότιας Κίνας και η Ρωσική επιθετικότητα στην Ουκρανία και οι απειλές στις Βαλτικές χώρες. Οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές, Ρώσοι και Κινέζοι αναλυτές, έχουν διαφορετική προσέγγιση στην φύση και την έννοια της συνεργασίας. Κατά τους Ρώσους είναι ήδη συμμαχία ενώ οι Κινέζοι ισχυρίζονται ότι δεν υπάρχει συμμαχία αλλά ενδέχεται να δημιουργηθεί. Κατά την Ρώσο κινεζική δήλωση του 2019 δεν είναι συμμαχία.

Σύμφωνα με τους Αμερικανούς αναλυτές η εξωτερική πολιτική της Κίνας φαίνεται να κινείται ανάμεσα σε αντιφατικούς στόχους, χωρίς να έχει αποσαφηνίσει τις αποκρυσταλλώσεις της εξωτερικής της πολιτικής. Από την άλλη πλευρά η Ρωσία θεωρείται ότι έχει παγκόσμιες φιλοδοξίες αλλά δεν διαθέτει τους πόρους για να επιτύχει τους στόχους της και να κατοχυρώσει τα κέρδη της. Η Ρωσία βλέπει τον κόσμο με όρους *realpolitik*, ισορροπία δυνάμεων και απορρίπτει τη διεθνή τάξη, που θεωρεί ότι έχει επιβληθεί από την "ολοκληρωτική" δύση.

Για αυτούς τους λόγους μια αμερικάνικη σχολή σκέψης θεωρεί ότι αυτή η σχέση είναι μια σύζευξη ευκολίας κι επομένως η Ρωσία και η Κίνα είναι απίθανο να σφυρηλατήσουν μια βιώσιμη στρατηγική εταιρική σχέση. Μια δεύτερη σχολή σκέψης τείνει προς την άποψη ότι οικοδομείται μια βιώσιμη συνεργασία ενός ισχυρού άξονα για να αμφισβητήσει την κυριαρχία των ΗΠΑ. Η συνεργασία αυτή θα γίνει χαρακτηριστικό μιας νέας ψυχρό πολεμικής γεωπολιτικής τάξης. Η Ρωσία και η Κίνα φιλοδοξούν να ξεκινήσουν από την Ευρασία αλλά υποκύπτουν σε παγκόσμιες φιλοδοξίες.

Σημαντικό ζήτημα στο επίπεδο της διαμόρφωσης των σχέσεων των δύο χωρών στις εξωτερικές τους σχέσεις είναι η έμφαση στα άτομα που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Στα δημοκρατικά καθεστώτα η ιστορική ανάπτυξη των θεσμών μειώνει τη σημασία της επιρροής των προσώπων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στα αυταρχικά καθεστώτα όπως η Ρωσική Ομοσπονδία-πάρα την κατ' επίφαση λειτουργία κοινοβουλίου-και η Κίνα με το δεσπόζουν ΚΚ η σημασία του ατόμου επιβάλλεται να εκτιμηθεί.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων λειτουργεί και υλοποιείται ερήμην των θεσμικών παραγόντων που ουσιαστικά εξυπηρετούν και δίνουν άλλοθι στις μυστικές και αδιαφανές αυτές λειτουργίες. Τα προσωπικά δίκτυα έχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία από τους θεσμούς, που έτσι κι αλλιώς στις συγκεκριμένες χώρες δεν είναι ισχυροποιημένοι ιστορικά, κοινωνικά και πολιτικά. Για αυτό τονίζεται ο ρόλος των ατόμων από τον Lubina. Η κατανόηση των σχέσεων και της λειτουργίας του Πούτιν και των ρωσικών ελίτ που είναι παραγωγοί αποφάσεων είναι σημαντικό κλειδί για την αποκωδικοποίηση της ρωσικής στρατηγικής συμπεριφοράς. Ο Πούτιν και ο κύκλος του έχει τη δυνατότητα να ελέγξει ό,τι γίνεται στην επικράτεια καθώς και να διαμορφώνει τις εξωτερικές σχέσεις χωρίς τις εύλογες διαφανείς διαδικασίες.

Στην Κίνα η διαδικασία λήψης αποφάσεων έγινε ακόμη πιο αδιαφανής από την εποχή ανάληψης των καθηκόντων του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΚ. Ο Σι ανέλαβε

την Προεδρία των περισσότερων από τις ηγετικές μικρές ομάδες, όπως αυτή των εξωτερικών υποθέσεων και της εθνικής ασφάλειας. Ο Σι έχει το μεγαλύτερο προσωπικό ενδιαφέρον για τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής από οποιονδήποτε από τους προκατόχους του. Ο Σι εμφανίζεται να είναι ο μοναδικός συντονιστής της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής. Δεν υπάρχει άλλος, άτομο ή ομάδα που να ελέγχει τις αποφάσεις του.

Η Κινεζική κυβέρνηση εμφανίζεται να δίνει σημασία σε βασικές αρχές όπως η μη παρέμβαση και προβάλλει την εικόνα ενός παράγοντα με ηθικές αρχές στις διεθνείς υποθέσεις. Επιχειρεί να εμφανίζεται ότι ως κόμμα κράτος κατέχει το μονοπώλιο του ήθους και της αλήθειας για εσωτερική κατανάλωση. Στην πραγματικότητα η βασική προσέγγιση της είναι η εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων, ανεξάρτητα από την τήρηση αρχών η σεβασμού των κανόνων του διεθνούς δικαίου. Η ανά χείρας εργασία επιχείρησε να φωτίσει ορισμένες πλευρές της σχέσης των δύο (2) χωρών και να απαντήσει στα ερωτήματα που ανακύπτουν σχετικά με τη φύση της συνεργασίας, τον ρόλο των προσώπων και την θεωρητική βάση από την άποψη των διεθνών σχέσεων και της θεωρίας της Ανάλυσης Εξωτερικής Πολιτικής. Επιχείρησε να ανοίξει νέα ερωτήματα γύρω από την θεωρητική ενσωμάτωση της ανάλυσης εξωτερικής πολιτικής με τις θεωρίες διεθνών σχέσεων και πρότεινε ένα πρωτόλειο εργαλείο για την κατανόηση των αποφάσεων στον υψηλότερο επίπεδο της ηγεσίας.

Πηγές – Βιβλιογραφία

- Bossuyt F., & Kaczmarek M., Russia and China between cooperation and competition at the regional and global level. Introduction, (2021), Eurasian Geography and Economics
- Cai X., The Weakness of Xi Jinping, September/October 2022, Foreign Affairs
- Hart B., Lin B., Funaiolo M.P., Lu S., Price H., Kaufman N., Torrijos G., How Deep Are China-Russia Military Ties?, (2022), Center for Strategic and International Studies – China Power Project, <https://chinapower.csis.org/china-russia-military-cooperation-arms-sales-exercises/>
- Herd G.P., Understanding Russian Strategic Behaviour – Imperial Strategic Culture and Putin’s Operational Code, (2022) Routledge Contemporary Security Studies
- Donaldson R.H., Nadkarni V., The Foreign Policy of Russia – Changing Systems, Enduring Interests, (2019), 6th Edition, Routledge
- Gabuev A., China’s Pivot to Putin’s Friends, <https://foreignpolicy.com/2016/06/25/chinas-pivot-to-putin-friends-xi-russia-gazprom-timchenko-sinopec/>, (2016), Foreign Policy
- Hill C., Foreign Policy in the 21st Century, (2016) 2nd Edition, Palgrave
- Hudson M.V. & Day B. S., Foreign Policy Analysis-Classic and Contemporary Theory, (2020), Rowman & Littlefield – 3rd Edition
- Jacobson L., Manuel R., How are foreign policy decisions made in China? Special Issue – Asia & the Pacific Policy Studies, vol. 3, no.1, pp 101-110
- Kenderdine T., Who Makes Foreign Policy in China?, (Feb. 4, 2022), The Diplomat
- Kirchberger S., Sinjen S., Wörmer N., Editors, Russia-China Relations Emerging Alliance or Eternal Rivals? (2022), Springer
- Lanteigne M., Chinese Foreign Policy – An Introduction, (2020), Routledge
- Lo B., Axis of Convenience Moscow, Beijing, and the New Geopolitics, (2008), Brookings Institution Press
- Lubina M., Russia and China - A political marriage of convenience – stable and successful, (2017), Verlag Barbara Budrich
- Mintz A., DeRouen K., Understanding Foreign Policy Decision Making, (2010), Cambridge University Press
- Saradzhyan S., Why Russia’s alliance with China is improbable, but not impossible, (2020), Fondation pour la Recherche Strategique
- Tsang S., Party-state Realism: A Framework for Understanding China’s Approach to Foreign Policy, (2019), Journal of Contemporary China
- US Congressional Research Service, China-Russia Relations, In Focus, (2022), <https://crsreports.congress.gov>
- Walt S., The Origins of Alliances, (1990), Cornell University Press
- Kenneth N. Waltz (1996) International politics is not foreign policy, Security Studies, 6:1, 54-57
- Yu J., Ridout L., Who decides China’s foreign policy? The role of central government, provincial-level authorities and state-owned enterprises, (2021), Briefing Paper – Asia Pacific Programme, Chatham House
- Επίσημη ιστοσελίδα προέδρου της Ρωσίας, <http://en.kremlin.ru/catalog/countries/CN/events/65940>